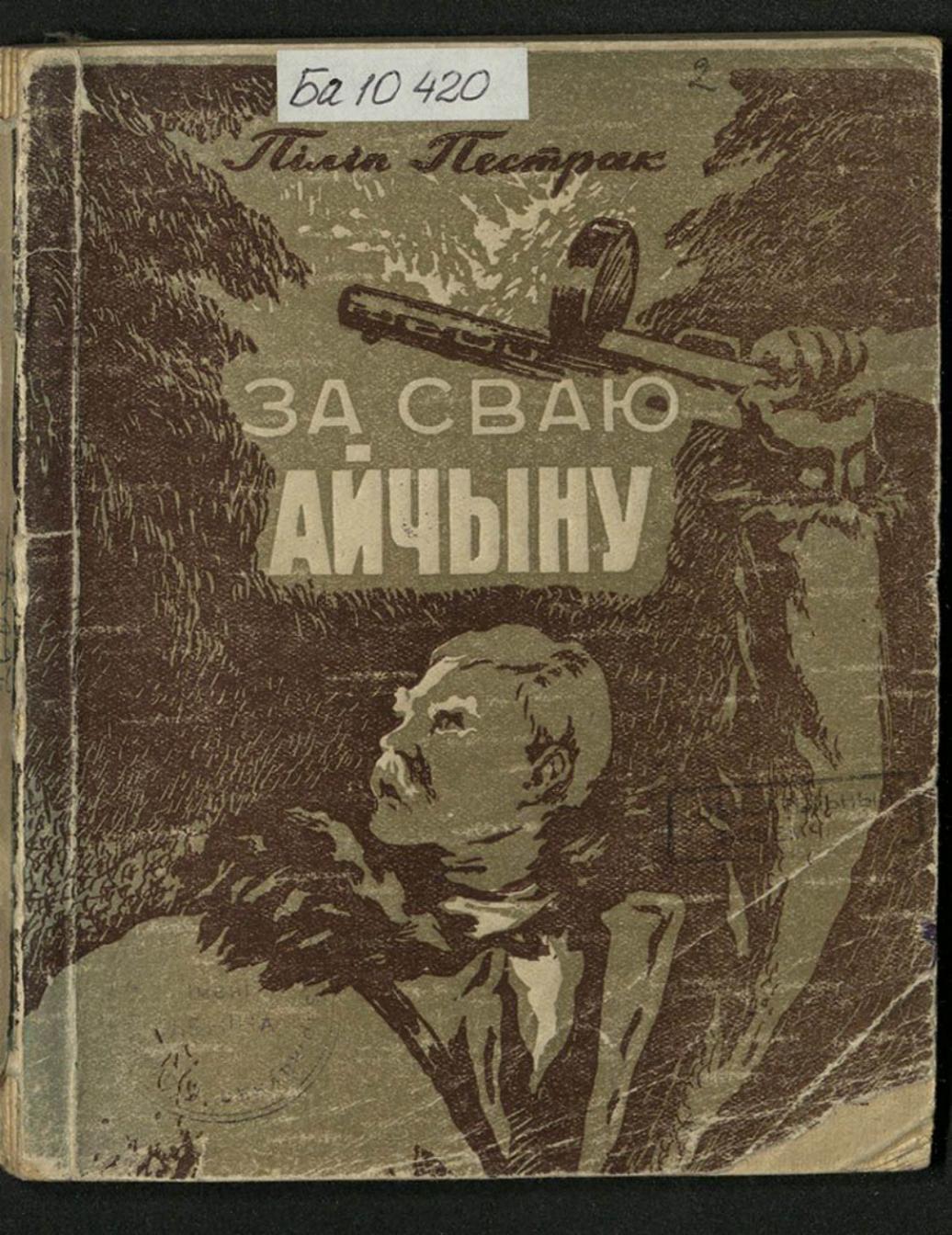

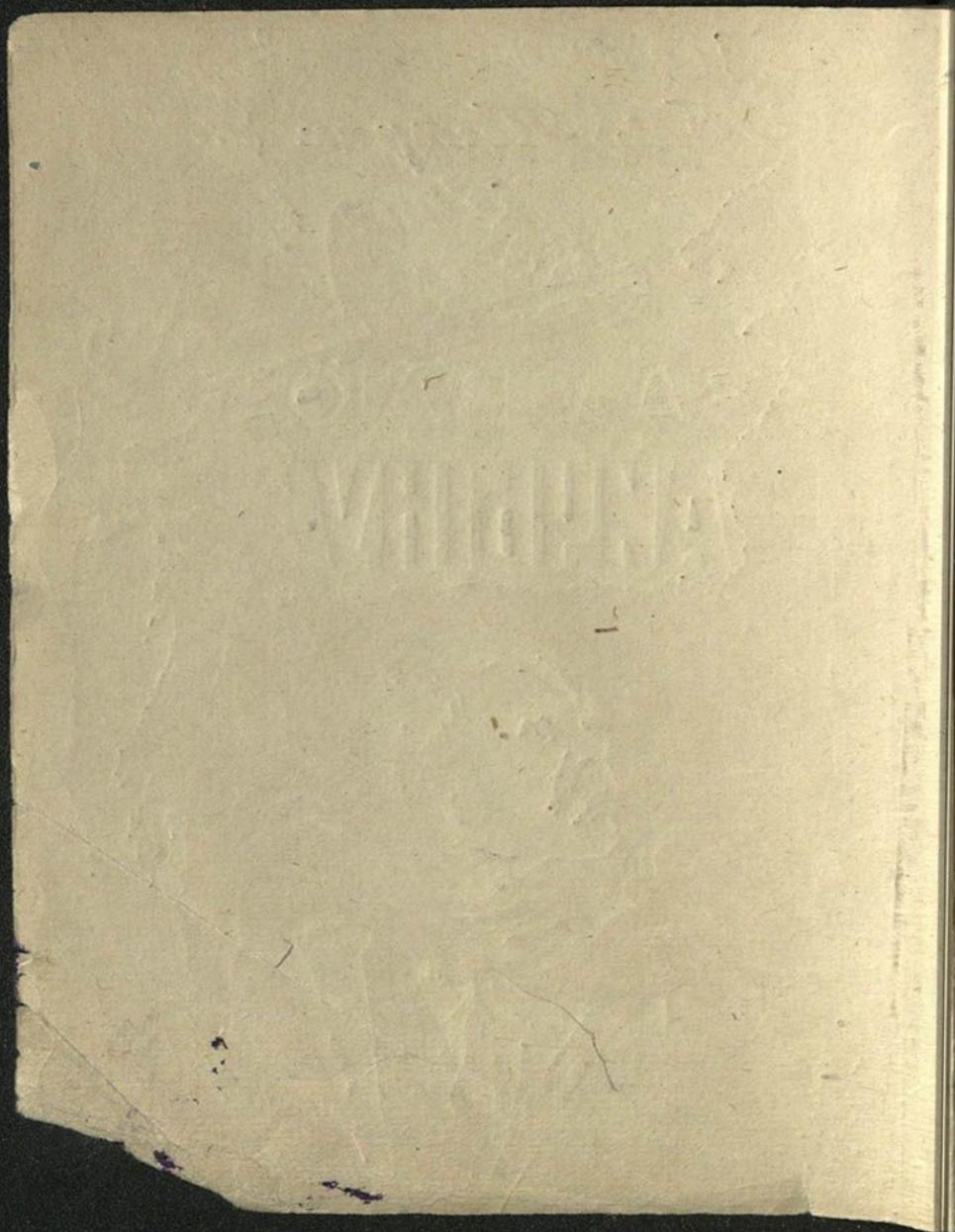
Ба 10 420

2

Пілла Пестрак

ЗА СВАЮ
АЙЧЫНУ

~~26052~~⁸

Ба 10420

2

ПІЛІП ПЕСТРАК

ЗА СВАЮ АЙЧЫНУ

ВЕРШЫ

Бел. аддзел Мнв. 1953 г. Ба 10420.
1994 г.

П

Дзяржаўнае выдавецтва БССР
МІНСК • 1946

25. 0 4. 2009

НА ВАРЦЕ

(З заходніх загонаў)

1927—1939

МЫ НЕ ПАМРЭМ!

(Падзеі лёху)

Ці зараз надыйдзе світанне?
Ці хутка-ж яно загляне?
Ноч...

Доўгая ноч...

І лёху сырое смактанне
Палошчацца з цемрай глухой і плюгавай.
Катоўская стража даўно
Прышла паўтарыць свой здзек.
Пытала: „Цо, ешчэ не здэх?“

Дня няма,—у лёху дня няма,—
Толькі ноч...

І мохам заіневеў твар,

І яму каменную, яму ярма
Мераеш крокам, як вошчупам:
Раз-два, раз-два....

Адарваны. Не знаю. Дзе вы, таварышы?
Холад гмаху навалены. Вільгаць. Падвал.
І цемра хіхоча мне ў вочы пачварамі...
Слухай, ноч,
і на волю наш кліч падавай!

Недзе крокі таемна ў цішы засычэлі.
Знаю, — то крокі тэрору.
Глуха бразнуў ланцуг, і завесы дзвярэй зарыпелі
Жудасцю чорнай
па калідоры...

І — ціша. То ціша тэрору
Запала і цемрай шугнула ў грудзі...
Слухай, ноч,
і ў лёхах мы прагнем прастору.
І ў лёхах пьем мы, і славім, і будзім!

Мокрым холадам моршчыцца цемра,
Слізю каравай сэрца дзярэ,
І варта груганская крокамі дрэмле...
Надарма! Надарма!
Мы не памрэм!

Нож маёй думкі маланкуе іскрай,
Творыцца радасць помснага дня.
Знаю, — выйду вясною шумлівалістай,
Каб тысячы мук,
як сцягі, падняць!

Гродненскі астрог.
Кастрычнік 1936 г.

МАЯЧЭННІ

Ціха, ціха ў маёй хатцы,
Ночы ветранай глядзяцца
Вочы чорныя ў акно.

Дожджык густа сыпле-мочыць,
Ймглою бяляваю заносіць
Наша беднае сяло.

За акном шапоча думкі
Мая вішанька-галубка,
Родзіць спевы для душы,

Праз аконца пазірае,
Цемру хаткі разглядае,
Разважаючы, шуршыць...

То адскочыць, гайданецца,
Недзе ў цемру нахінецца,
То прыціхне, то ізноў

Залапача, пырсне ў шыбкі,
Выпрастае стан свой гібкі,
Сыпне роем шэптаў-слоў...

Прыслухаешся так чутка,
Мая вішанька-галубка,
Ці-ж не знаеш, што я тут?

Што не згінуў, што дарогай
Йду, б'ючыся са знямогай
Ў барацьбе за край і люд?

Ты не верыш? Прыціхаеш,
Ў шыбкі стукать пачынаеш,—
Мо' цябе не зразумеў?

Але-ж не... на сэрца ўпалі...
Чую—дзедаўскія жалі
Ты мне шэпчаш нараспеў.

І з далёкага туману
Ты прыносиш, адгадану
Мною, казку сініх дзён,

Стуль, дзе дожджык мочыць, мае
Мае леты маладыя;
Дзе атульваюць загон

Цемры мокрае прылівы,
Ў ветры жаласным, гуллівым
Шэпча чорная туга;

Дзе навісла слёзнай хваляй,
Пазбіраўшы зямлі жалі,
Валакністая імгла.

... Ах, чаго-ж ты зноў прыціхла,
Да аконечка прыліпла,—
Пазнаеш мо' чорны след?

Так, той самы след крывавай,
Што свяціў лахманнай славай,
Што пакінуў ўнуку дзед.

Ты трывожна так лапочаш,
Ну, чаго, чаго ты хочаш?
Ах, я знаю—не шумі.

Знаю, знаю, не забыўся,—
Я-ж у беднасці радзіўся
На пясчанай на зямлі.

Вартаўніца, расці стройна,
Будзь вясёлай, будзь спакойнай,
Думкай я лячу, лячу...

І за дзеда, і за бацьку,
За пахіленую хатку
Я адпомшчу багачу.

Сціхні, сціхні, — хоць без хлеба,
Мы не молімся да неба,
Дык мінулым не трывож...

У ноч цёмную, глухую
Думку я сваю гартую,
Дык дазволь вастрыць мне нож.

Гродзенскі астрог.
Жнівень 1930 г.

МАЦУЙСЯ!

(З паэмы „Ганцы“)

Мацуйся, мой браце, ў крывавым змаганні
За вольнасць радзімай забітай зямлі.
Няўжо нам заўсёды бадзяцца ў стагнанні,
Жыць тым, што вякі падняволя далі?

Змагайся, мой браце (не здайся ніколі!),
За свой пад'ярэмны і змучаны люд,

Што ў цемры абдаран кайданнаю доляй,
Аплакваў у немачы бедны свой кут.

Мацуйся, мой браце, ты молад душою,
Ты песню бунтарскую ў міг пераняў,
Ідзі-ж непахіснай і смелаю ступою
Той самай дарогай, якой распачаў.

Мы—дзеці цяжкое мазольнае працы,
Мы—дзеці адзінай рабочай сям'і,
Свабоды і помсты ідзем дабівацца
Цаною сваёй збунтаванай крыві.

Мацуйся! Хай ворагі нашы лютуюць,
Хай рукі і ногі куюць ў кайданы,
Хай нам яны новыя здзекі рыхтуюць,—
Агіню ў нашых сэрцах не згасяць яны!

Па-новаму свеціць зара небасхіла,
Нясе нам прыгожыя, новыя дні,
Бо мы—маладая, наспеўшая сіла,
Бо мы—светазорныя бліскі-агні!

Гродненскі астрог.
Кастрычнік 1930 г.

НАШ МАРШ

Нас зараз звяжуць. Мы пайдзем
Спякотаю дзён да зорнай мэты,
Цярністым шляхам пабрыдзем,
У гарт адзеты.

Трымайся стройна!
Хай кайданы звіяняць,

Няхай агні ў грудзях бурляць,
А ногі—хай ідуць спакойна!

Шабляў бліск
І ляск капытаў,
Нагаек свіст
Ў руках наймітаў—
Нястрашны нам!
Мы шлях цярэбім к новым дням..

Мы чуем—
Полымя вачэй
Яшчэ прарвецца ў бунт магутны,
Яно маланкамі бічэй
Разрэжа тых,
Хто сплёў нам пуці.
Нас недарма зямля паслала
У навальнічны авангард—
Цярплівасць нам дала і гарт
І наказала:
„Быць
Інжынерамі барыкад
І трон
Валіць
На скон“.
З адвагай, горда,
Непакорна
Сей іскры ворагу на страх,
Хадою—цвёрда,
Сэрцам—зорна!
Гучней, наш марш, вышэй, наш сцяг!

Гродненскі астрог.
Красавік 1931 г.

Ціха зорка міргае на небе начным,
Мне праз краты іграе сваім пералівам;
Цемра шэпчаца ціха ў закуцці глухім,
Застывае густым, квола млеючым злівам.

Пасмы ценяў крылатых на сцены ляглі,
Затаілі ў сабе ночнай цішы стагнаанне
І таемныя мury наўкол аплялі
Насцярожаным, змрочным, нямым хваляваннем.

У паветры заціхла аastroжная песня,
Толькі ціхія шэпты павіслі няздарна;
І, здаецца, на'т думкам тут душна і цесна
Сярод гэтых задумана-мёртвых ліхтарняў.

Разам з ноччу ўварваліся думак прылівы,
Міражамі ўсцілаючы сцежкі свае,—
Вочы бачаць палі, дзе хваляюцца нівы,
Дзе з вякоў непрагляднае гора снуе.

Моцна, туга, заўзята сціскаюцца рукі,
Палкі зрок кіне выклік ў аastroжную ноч,
Ў вузел цесны, тугі мае звязуцца думкі,
А ў грудзях заклёкоча скаваная моц!

Гродненскі аastroг.
Чэрвень 1931 г.

РАЗВІТАННЕ.

Я сягоння выходжу на волю,
Сонцам разгладжу маршчыны на твары,
А ты застаешся у сценах няволі,
Мой дарагі, мой ты добры таварыш!

Шэраг доўгіх, панурых гадоў
Будуць піць твае косці вільгаць астрожную,
Думкі крылатыя, непераможныя
Вячэрняй
прайдуць чарадой.

І не раз, і не раз засмяецца вясна,
Далі сінія звонка на скрыпках зайграюць;
І запеніцца кроў, бурна хлыне яна,—
Так патокі прадвесня снягі разрываюць.

Ты пачуеш, як птушкай шчабеча лазур...
Да акна падыйдзеш, гэтай песняй праняты,
І далёкую сіль пацалуеш праз краты,
І набегшую здушыш слязу.

...Міліярды праносяцца дум.
О, дайце мне сілы! Я сэрца з агнём
З грудзей сваіх вырву, на меч насаджу,
І з паходняю рушу: за мной!

Меч вышэй! Гэта сэрца гарыць,—
хай палае!

Гэта з цемры-задухі ідуць міліёны,
А полымя сэрца ім ноч рассякае,
Сірэны гудуць,—гэта валяцца троны.

Шлях праменны світання ляжыць...
У маёй адзіночцы

чатыры сцяны,—

Ці-ж можа змясціцца ў іх сэрца-паходня?
Таварыш, на волю іду я сягоння,
На шлях пераможнай вясны!

Там, у дымах жарэл-каміноў,
Спеў рабочы пабудкаю грае.
Там, на прасторы шырокіх шляхоў,
Сцяг чырвоны на стрэхах агнём расцвітае!

Там думкі твае і свае запалю,
Там мора любові к табе расхвалюю,
І мукі й жаданні твае там пачуюць,
Учуўшы астражную песню тваю.

Ты не гаворыш,—задумна маўчыш,
Мо' павагі расстання не хочаш трывожыць?
Дай руку, таварыш,—завінелі ключы,
Адчыніліся дзверы: „Выходзіць!“

Лукішкі.
Сакавік 1936 г.

ГАДЗІНА МУКІ

Вечар апаў.
Груз цемры кладзецца на плечы.
Куды пайду? Якім слупам
Я занясу цяжар свой чалавечы?

Праз краты ноч пльве.
Савінымі вачыма садзіцца па кутках.
І ў гэтай цемры йдзе спрагнёны чалавек
Праз ночы змрок,
з пабудкай ранняга гудка.

Адзіночка-труна.
І голага, жывога сэрца трэпет
Кляшчамі сціснула турма,
І сочыцца крыві гарачы імпэт.

Сіроцтвам шэпчуцца хвіліны.
Пад ношкаю цяпення—о, не згінай пляча!
Хоць п'яўкамі варушацца маршчыны,
На твары мукаю кладуць сваю пячаць.

Пераклікі-свісты там, за перавалам,
Дзе насыпам праходзіць ракавы рубаж,
Прарэзаны слупамі вяльможнаю навалай
На нашай ростані ў вялікай барацьбе.

За рубяжом Усход гарыць зарою.
Смялей на перавал! У напружанай вандроўцы
Я захлябнуся ўласнай кроўю
І там на вышыні яе змяшаю з сонцам!

Вось і адпачынак мой пявучы.
Ліпа над крыніцаю шуміць.
Прыпадаю вуснамі да вады жывучай:
Уталі, радзімая, — спрагнёнага прымі.

Гродненскі астрог.
Студзень 1937 г.

НА ВОЛЮ

Турма ў цішы змроку прыплюшчыла вочы,
Бразнулі ў браме замкі заржавелыя,
І восень сырой агнявокаю ноччу
Дыхнула мне ў грудзі збалелыя.

Горад снаваў свае сеці-зігзагі;
З імглы агнявой,
Як з пажару,
Рад фабрычных, як здань, каміноў
Замаячыў закопчаным тварам.
Як ад смагі
Ўпіваўся мой стомлены зрок...
З туркату-шуму прарваўся,
У вышыню узляцеў, абарваўся,
Заблудзіўшыся недзе, гудок...

Да лёту, браты, да шырокага лёту!
Арлом маладым шыбануць ў паднябессе—
паплыць,—

Атрахнуцца ад зморы,
Грудзьмі захлябнуцца, душой адпачыць,
Распластаўшы крылле
на хвалях прастору.

.....

Іду—
Па дарожках, па прасёлачках,

Прастор бяру,
                    бяру,
                    бяру!
Прыхілі-ж мяне, мая долечка,
Барацьбяная Беларусь!

Лукішкі.
Снежань 1935 г.

* * *

Іграе вецер на скрыпцы
  мелодыю ранку.

Жытнія струны звіняць.
Пералівам флейты-крыніцы —
Альшаннік пяе безустанку,
А ў небе—стрэлы сонца шумяць.

Вышэй і вышэй—угару
Трэпеты-крыллі!
У бяздонным лазуры
Цымбаламі сыпле
Жаўрук.
Звон касы...
У вянок
Плятуцца

                    пакосы...
Вяршынамі гордай красы
Ў неба пнуцца—
Ах, як я вас бачыў даўно!—
Вышэй і вышэй, мае родныя сосны!
Іду...

Я—падарожнік пастаянны,
З знакамі кайданымі
На руках.

Прастор, прымі,
Загой мае раны,
Прытулі

Свайго бедняка.
Прастор радзімы мой!
Люблю цябе

любоўю яравою,
Яна квітнее зеленню аўсоў
і сенажацяў
кменнаю травою,—

Так любіць толькі можа
Дзіця.

Меру крокам час той,
Калі люду вольнаму
Пастаўлю на стол

Хмелю- красы тваёй
Я чару поўную—

Дар майго лета

Ланцужнага,

Вясны маёй

Лапцюжнай,

Як дар неўміручы паэта.

Лукішкі.

Сакавік 1936 г.

ТРЫАЛЕТ

Калі на стрэсе бусел стаў
І грае гімн вясне да сонца,—
Краса шуміць, п'е старонцы,
Калі на стрэсе бусел стаў.

Вясёлкай радасці пывуць
На росных травах і кустах;
Калі на стрэсе бусел стаў,
Вясёлкай радасці пывуць.

Лукішкі.
1936 г.

ДАРОЖКА

Дарожка з вербаў выбегла,
Памчала за сяло,
Як быццам з дому выгнану
Бяздолле павяло.

Ляцела, прыпынілася,
Цыгнула за масток,
Мураўкай пакацілася,
Нырнула у лясок.

Зялёнаю красуняю
Трашчала па сучках,
Пастушкаю-п'явуняю
Шгнула па кустах.

М.В. 1953 г. Б.Н. 10/120

З лясочка ў жыта роўнае,
Як хваля, паплыла
І жнейкаю працоўнаю
Далёка жаць ішла.

То хусткаю квяцістаю
Між хваляў прамільгне,
То дужкай залацістаю—
Сярпом на міг блісне.

А як за жытам вольная
Дыхнула сенажаць,—
Цябе яна, прасторная,
Ляцела абнімаць.

То стан твой стужкай красачнай
Абніме-абаўе,
Прытуліцца, як ласачкай,
Вянок табе саўе.

І так пляла-старалася
Дзявочы твой прыбор,
Пакуль аж не схавалася
Ў далёкі цёмны бор.

Ішла тым борам, сумная,
Дзіцячаю пятой,
Прыціхлая, задумная,
Забытай сіратай.

Бор ціхім шумам дэдаўскім
Яе благаслаўляў,
І, як-бы нешта ведаўшы,
Нічога не казаў.

Як з бору ў поле, шчырая,
Разбегшыся, пайшла.
Махнула птушкі крыллямі,
Ляцела, як страла.

А потым бабкай згорбленай
На горку—ў добры час!—
Там дзед-гасцінец з торбаю
Бандураю брынчаў.

І ў далі акунулася,
Як з ношкай, пабрыла,
Прыстала, аглянулася,
Слязамі заплыла.

Жабрачкай-папрашайкаю
Ў шырокі свет пайшла,
Няскончанаю байкаю
Нядолю панясла.

Калі ў каптан адзенешся,
Лахманная сям'я?
Калі-ж багачкай вернешся,
Дарожанька мая?

Лукішкі.
Сакавік 1936 г.

НЁМАН

Цябе вітаю, Нёман родны,
Тугі народнае рака,
Ў тваіх зялёных тонях водных
Струменіць скарга бедняка.

Па гладкай плыні ў даль гляджуся
І п'ю задуму берагоў,
Замерлі дзе ў лясістай глушы
Грамады-перавалы гор.

Знямелы, здзіўлены, трывожны
Стаю, заслуханы ў цябе,
Квяцісты лук—залом твой кожны
Жальбой расстання ў грудзі б'е.

Шчабечаш зеленню пушыстай,
Хвалюеш моладасці сон,
І льецца борах спеў дзяўчыны,
І грае рэха ў перагон...

Сыпнуўшы косы залатыя,
Блакiт на дне тваім заснуў,
Калыша ў сэрцы далі тыя,—
Загонаў плужную вясну.

А дзе абдзёрта нэндзай вёска
Страхой прыпала да цябе,—
Шумiш сiротлівай бярозкай,
Ракочаш ласкаю ў журбе.

А дзе абрывы грудзі ціснуць,
Стром агiбаеш, як крылом,
Бурліш і пенiшся, хвалiсты,
І рвешся бунтам напрамом!

Далёка ціхнеш адгалосам,
І там, дзе нізка над вірком
Тужлівых дум павiслі лозы,
Нячутна плачашся цурком...

І заміраеш ў пушчы грознай,
Сніш сон бізуннай старыны,
Як мукі ран у долі слёзнай
Няслі сярмяжныя сыны.

А з пушчы выплыўшы, памкнуўся,
Як лебедзь белы з аблакоў;
Як вочы дзетак Беларусі,
Смяешся хваляй васількоў...

... Гляджу. А ў сэрцы штось глыбэка
Шапоча, пеніцца, кіпіць,
Плыве з прастораў дум шырокіх,
З народных просіцца крыніц.

Ці з лугавых дзён салаўіных?
Ці з долі—мачыхі ліхой?
Ці з дзедаўскіх начэй лучынных
Імгістай восені глухой?

Ці з тых дарожак каляістых—
Тугі прыгоннае зямлі?
Ці з песні маці над калыскай
У вечар сюжняе зімы?

Не знаю, скуль плыве, а толькі
Сны ўюцца хмелем-дзеразой;
Кіпіш мне, Нёман, быллю горкай,
Шуміш народнаю слязой!

Цяпер спрагнёнымі вачыма
Плыву і п'ю тваю красу,
З астражнай ношкай за плячыма
Прывет байцоў табе нясу.

Калі-ж у гулкім хваляў гудзе
Крывавы боль раскалышу? . . .
Ці на успенення грудзі
Я галаву сваю злажу?

Лукішкі.
Сакавік 1936 г.

ВОСЕНЬ

(З паэмы „Шум сасон“)

Ўжо раніцы ў смуге халоднаю зарою
Апошнія усмешкі шлюць нямой зямлі,
І нікне поля звон за дальняю гарою,
Маўклівай скаргаю даліны замярлі.

І жаліцца прастору рэха заміранне...
Ў паветры—цішыні лагодны тон застыў
У лесе—ціхае, задумнае ўздыханне,
Чуваць, як падаюць крывавыя лісты.

Альшаннік сіратой прытулку нема просіць,
Крынічкаю-жалейкай дрэмле ў цішыні
І лашчыцца яшчэ, як сонца снуе кросны,—
І ніці павучынныя спускае з вышыні.

Балота вохкае ў забытнасці задумнай,
Кустамі лазняка ўсё сонцу шле дакор,
Бязрозкай жоўтаю над рэчкай ціхастройнай
Сумуе восенню лапцюжных бедакоў.

Саломенныя вёскі скупіліся ў далях,
Прыпалі да зямлі, заслаліся смугой,
Дарожкі, як ганцы, іх разам паспляталі
І жальбы восені нясуць адна другой.

Як чырвань цьмяная кусцістае рабіны,
Павіслая над плотам ў холадзе зары,
Як ціхая усмешка сумнае дзяўчыны,
Што ў злыбядзе прыбіта, вяне без пары,—

Так, восень, ты мяне сваёй красой лагоднай
І клічаш і вядзеш у шырыню палёў,
Каб у табе пачуць, убачыць твар народны
Краіны роднае сярмяг і мазалёў.

Так усміхаўся дзед мой, прадзед катаваны,
Так маці азарала жудасці нуды,—
Дні восенню плылі над стрэхай абадранай,
А думкі мучылі: „Куды ісці, куды?“

Ці на чыгунку ў свет—аддаць задарма сілы?
Ці к пану-ворагу наняцца ў батракі?
Ці рукі налажыць—прапіцца да магілы
І пахаваць навек свайго жыцця гадкі?“

О, восень залацістая! Як ласкі мілай,
Прыроды ціхай адцвітаючы вянец..
Перад тваёй красой задуманай, знямелай
Па ніве я іду,—абуджаны сявец.

Насенне кідаю адважнаю рукою
На згубу ворагу, на радасць лепшых дзеён,
Да узгорка падыйду, застыну ў неспакоі,
Заслухаўшыся ў шум былінных дум-сасон.

Лукішкі.
Красавік 1936 г.

АГУРЭЧНЫ УКРОП

Лета колам скрыпіць, льецца потам,
Авадзённаю спёкай бзыць,
І гумно адчыніла вароты,
Урачыста прыймае вазы.

У старонку рукою працавітай
За снапом укладаецца сноп,
І, палудзенным квасам абліты,
Пахне хлеб, агурэчны укроп.

Гэй, палуднаць пара,—паспяшайма!
Хай і конь-небарак адпачне;
Чэсць работніку! Ён-жа нядарма
Носіць шчасце нам па баразне.

А падстрэшныя сені пацёмкам
Льюць прыемны струмень-халадок,
І вішнёваю зеленню стромкай
Заглядаецца ў дзверы садок.

Вось і ластаўка фыркнула ў сені..
Белагрудачка, стой, не ляці!
Нам на стол сонца ранняга зелень —
Песню летнюю прашчабячы.

Не ляці, аставайся тут з намі,
Весялей будзе есці з табой
Наш укропісты квас з агуркамі,
Ахалоджаны свежы хлябок.

Вось і ён. Маці боўтае ў місе,
Хлеб паломаны, лыжкі ў руках,
І укроп—моцны водар квяцісты —
Гоіць лекам нутро бедняка.

Дзеці квасным румяняца хлістам,
І, здаецца, на вузкай зямлі
Новым буйным снапом каласістым
Рунь-надзеі сям'і расцвілі.

Ці-ж надоўга, гаруннікі працы,
Мы пазбудземся ўбогай вясны?
І ці чорны хлябок нам аплаціць
Нашы летне-укропныя сны?

Ў хмарны дзень на падворку сабакам
Падатковы завые сцягач
І штыком наш гаротны дастатак
З-пад страхі распачне выцягаць.

З плачам дзетак заклякнецца ў сэрцы
Шчабет ластаўкі—летні захоп,
І з апошнім снапом адрыгнецца
Агурэчны квяцісты укроп.

Лукішкі.
Жнівень 1936 г.

ГРЭЧКА

Калі сонца вясну лугавую
Сее росамі траў на раллю,
Я на грэчку сваю медавую
Сваіх песень жывіцу пралюю.

Ах ты, грэчка, мая прыгажуня,
Ты пясчанай зямелькі краса, —
У палях разаслалася рунных
Белі пышнай твая паласа.

Пазалотаю сонца мігціца
Тваёй плыні убор малады,
Нібы ў свята ідзе маладзіца,
Сцэле поступам лёгкай хады

І румянамі шчок белыхустнымі
Парасыпаны дробны узор,
І смяюцца дзіцячымі вуснамі
Твае кветачкі ў капельках зор.

Ў поўдзень сонечны дрэмаю соннаю
Ты калышаш палетку павеў,
Песняпрацаю пчол ціхазвоннаю,
Набрынялая медам, пльвеш.

А заплыўшы на горку паўднёвую,
Там купаешся ў золаце хваль,
Грудзі пышныя, бела-шаўковыя
Расхінаеш на сонечны сквар.

Я прыходжу штодня устрывожаны
Аглядаць маладжавы твой рост,
Ці галінак, кусціста-разложаных,
Не парваў які віхар-налёт?

Можа бура зламала навалаю?
Ці падмыла дажджу плюхата?
Ці ліхою начною аблаваю
Конь чужацкі цябе патаптаў?

Вось іду, поўны шуму зялёнага,
Аж туды, дзе дарожка пайшла,
Дзе да бору красуюча-цёмнага
Ты шаўковую бель панясла.

Їдучы так, табой асалоджаны,
Я зайду аж да панскай мяжы, —
Там, бізуннаю мукай прыгводжана,
Наша доля вісіць на крыжы...

Гродненскі астрог.
Студзень 1937 г.

* * *

Ты збудзі мяне, маці, рана,
Як пачнуць выганяць кароў,
Хоць ад працы хістаюся п'яны,
Але думкаю смел і здароў.

Я сягоння на панскім полі
Даў касой маладзецкі мах

І мілую свае мазолі
На сваіх маладых руках.

Бачыў пан, як вялі атаку
Сталлю звонкай за радам рад;
Прыдзе час,—ператнем і гарляку,
І той панскі падвойны карк.

Я назаўтра з пявучай зарою
Выйду ніўку сваю араць,
І, упёршыся ў плуг рукою,
З жаўрукамі прастор апяваць.

Будзе конік ісці, нагінацца,
Баразніць наш пясчаны грунт,
І ў грудзях маіх будзе уздымацца
Наш сялянскі зямельны бунт.

Я да бору крычу—адгукніся!
Я паўстанчую песню вяду;
Ты гусцей сваёй шатай акрыйся,
Бо не раз к табе ў госці прыду.

Маці, маці, пакінь надрывацца,
Пра бяххлебiцу вечна ныць,
Сiлы ёсць, каб з бядою змагацца,
Як-жа хочацца верыць, любiць!

Як вярнуся я з поля, спацеўшы,
Збрую, лапці павешу на кол,—
Ты, зацiркай мяне сустрэўшы,
За сасновы пасадзіш стол.

Лукішкі.
Люты 1936 г.

* * *

Ты і я на возе
Пахнучага сена.
Вечар па дарозе
Пыл румянку сее,
Запаху туман.
І цвіце курган
Кветкай сосен пышнай,
Ў воблачкі прыбран.
Знемаглася,—спіш ты?

Па раўніне гладкай
Шырыні нябёс
Месяц-серп украдкам
Хмарак жне пакос.
Астраколам бор
Дакрануўся зор,
Думай чорнай сніць,
Дыхае ў прастор.
Ах, устань, не спі!..

Стужкаю ружовай
Ноч зара вітае,
З кожным павяваннем
Косы расплятае.
Грушы ціхі сум,
Жар пясчаных дум
Сэрцу б'ецца весткай
Аб сіročым дню.
Ты не спіш?—Прыгледзься!
Ў змучаныя грудзі
Лубінам дыхні,
Канюшынным згудам

Высні дум вянкi,
Зашумі, заліся
Бязозкай густалістай
І песняю даліны
Затужанай краіны!

Лукішкі.
Чэрвень 1936 г.

КАЛАСЫ

Павее ветрык подыхам ірдзістым
І сцігне. Перашэптамі калышуць каласы.
Ружовасцю ў прасторы ранкам залацістым
На хвалі-грабяні кладуцца паясы.

І марыць зямля.
Рассветнай цішыні прабудны сон шчаслівы
Пяе
расістая ралля
Цяжарнай поўняю зярнят паспелай нівы.

Сыны зямлі ў сваім сялянскім поце
З тужлівай песняю вядуць тут ніўны лад
І губяць прагу дум у спадчынным балоце,
Сяўбой зярнятнай льюць засмучаны пагляд.

І з году ў год зямля ўспрымае смагі
І дзецям зрэбнай ласкі на бульбяным дабры
Дарожкаю-званочкам раздоліць на прасцягі,
Каб радасцю калоснай палетак абдарыў.

Каб сіне-ветраным, расхвальяваным жнівам
Надзеі жменныя, сабраныя сярпом,
Занеслі жнеі ў дом, з уцехаў нівы,
Зярністым золатам—развесістым снапом.

Калі крынічны шум з расы туман падыме,
Дзіцячы сон абудзіць касулісты каток,—
Скарынкай свежаю запахне хлеб у дымах
І хатняй рупнасцю асвеціцца куток.

Бяднячы хлеб,
хлеб паншчыннай краіны,
Чорны жарнавік вяночна-каласны,
Мятлічны спадчыннік той наядзі-мякіны,
Падспорнік зельнае, зацірачнай вясны!

Благаславёны дар зямлі пясчанай,
Хлеб
з крамяністых высаных разор,
Абласканы усмешкай гаспадарнай,
Шчасліваю, дрыжачаю слязою!

Сканае летні дзень у парным небасхіле,
Кароўкамі малочны распыліцца пах,
І люд цяжар грудзей аблегчана расхіліць,
У лёгкім сне забудзе бясхлебны заняпад.

І калі вечар жытні, аерна-сенажатны
Зарою паплыве ў начлежную смугу,
Старэцкай грушаю, маўклівай, каранастай,
Вякі амшэлыя над вёскаю ўздыхнуць...

І голас шэпча ў ціш нямым дакорам слова:
Нашто пакрыўдзілі у курных днях вякі?

Яшчэ й цяпер наш сон рве скарга-недамова,
Калі ужо на шлях пайшлі вартаўнікі.

Збіраю прозалаць задуманае нівы,
Калосся струджаны, загарлівы цяжар,
Тугой палетка шлю калосныя прылівы
Туды, дзе церніць быт прыгонная мяжа.

Палетак, сумны сквар лапцюжнае пакоры,
Ты слёз нявольніцкіх засмучаны ўладар,
З далін балоцістых, далін хрыпліва-хворых
На чорны быт кладзеш сухот іржавы дар.

Калі-ж прыдзе народнай зброі геній,
Каб той набухлы боль маланкаю расцяць,
І сыпне песенна-ажыўчыя праменні,
Жалезнай працы ўздыме

горды сцяг?!

Калі-ж зруйнае ён палынныя сумежкі
І новых вышле ў край змагарнікаў зямлі
Ўладарны суд красліць, —
Сную, пытаю ўсцяж,
Ўдыхаючы ў душу румянкавыя сцежкі.
Пытаю я, — калі?

А каласы
шасцяць...

Праклённым лёсам сплджаны на свет,
Расту
з зямлі,

Гадую сок душы на полымны расцвет
Я—сын падстрэшнае, лахманнае сям'і.

Іду адваяваць вякі,
Ланцужных звенняў шлях далёкі

Сабраць, скаваць у сталь магутнае рукі
і спрамяніць той скарб загублены,—
Панамі выссанья сокі
з зямлі
задуманай.

Іду цвет радасці калоснай
вясёлкай роснаю зайграць
і грудзі ўсполыміць, што век заушыў,
і там, дзе шчасце выбіў чорнай хмары град,
Як молат-гарт,
Распырснуцца калёрамі душы.

Праменным імпэтам раздвоенай старонцы
Трывогай сэрца б'ю на каласны дазор.
Для ніў запушчаных я знаю песню сонца,
Для душ абуджаных я знаю гімны зор!

Гродненскі астрог.
Ліпень 1937 г.

САСНА

Прысвячаецца Янку Купалу

У полі, задуманым сінню шырокай,
Дзе рунню хвалюе вясна,
На росстані бітых шляхоў дальнязрокіх
Стаіць адзінока сасна.

Асілкам карчыстым, вяршыняй у неба,
Да сонца струніць звонны шум,
Карэннем крутым у пячаную глебу
Сваю затапіўшы душу.

Раласта-плячыстыя крыллі-галіны
Раскрыжаваны, як волата стогн,
І зрокам, шыбаючым стрэл, сакаліным
У лёт абыймае прастор.

Па днях і па ночах палям гутарлівым,
Дзе сцежкі прыгону ляглі,
Струнна-былінныя дум пералівы
Сцэле па руннай зямлі.

І рэхам мінуласці—шумам дубровы,
Як рокат прыціхлай ракі,
Як лірнік забыты, нахмурыўшы бровы,
Думаю мерыць вякі.

Чые-ж гэта дні па шляху сцягам веоць?
Скажы аб вяках, не маўчы:
У тупаце конным, у пыльнай завеі
Чые зазвінелі мячы?

Ці дні Беларусі, далёкае славы,
Забытай гісторыі дні?
Ці польскай каронна-магнацкай навалы,
Народнай душы кайданы?

Ці думаў палетак, у сум заняпаўшы,
Што прыдзе народу вясна—
Загінены, з нетры няволі паўстаўшы,
К табе завітае пясняр?

Прышоў ён... у цернях народнага гора,
Каб душы ў ярме прамяніць,
Каб задрыжаў, занямеў люты вораг
І выпусціў з рук бізуны.

Наезніцкай моцы разбіт шал крывавай,
Разбіты турмы ланцугі,
І ў гімне народаў да новае славы
Ідзе і краіна тугі.

Разнось, вартаўнік, свае звонныя шумы—
Раззімае ростані сны,
Акрыляйся палётам, пясняр многадумны,
Для слаўнай вялікай вясны!

Шумі-ж, вартаўнік, на палёт сакаліны!
Хай сівыя думы твае
Раскрыжаваныя крылли-галіны
Раскажуць,—што стоги затаіў?

Гродненскі астрог.
Чэрвень 1937 г.

19/II 1940 г

МЫ З ТАБОЮ ІДЗЕМ

Мы з табою ідзем да світання
Па разлогах пахучых палёў.
Я цябе абніму, уквячу красаваннем
Маладых, палымнеючых сноў.

На утомленых веях тваіх
Матылёчкам світанне мігоча,—
Гоман ночы глухое заціх,
Яшчэ воддалі бор свєргатаці не хоча.

Ветрык мораку пасмы нагнаў, зварушыў
І абняў твой красуючы стан,—

Разаслаўся да лінай, паволі паплыў
Малачай — маладжавы туман.

Я вачэй тваіх сіль прыбяру, асвяжу
Каляровай сцюдзёнасцю рос,
І на скроні твае смутак свой палажу,
На чароўнасць шаўковых валос.

Знай усё, — што у сэрцы сумненняў няма
Што у ім ты не знойдзеш дакору;
У сумненнях сваіх будзь разумнай сама,
Ці спытайся вось гэтага бору!

Святкаваць будзе сноў прыдарожны румянак,
Сакавіты, духмяны і горкі,
Аж пакуль не зірне ў сіль туманную ранак
І не згаснуць дрыжачыя зоркі.

Ў белі твару твайго буду ночы шукэць,
Што яшчэ не сагнала світанне;
Я цябе абіму на расстанні,
Там, дзе сосны старыя скрыпяць.

Праз світанне, праз сінюю ймглу
Пойдзем ў свет, патанулы у крыўдзе,
Пойдзем к дню мы, цвярозаму, жорсткаму дню,
Каб вучыцца не толькі любіць,
Але так-жа умець ненавідзець.

Гродненскі астрог.
Чэрвень 1931 г.

ПЕСНЯ АБ ДУБЕ

Што-ж прыстаў ты у задуме,
Дубе, пушчаў валадар?
Чые слухаеш ты думы,
Чые-ж песні льюцца удаль?

Як-бы вышаў з гушч глыбокіх,
З краю пушчы ты стаіш
І ў палетак сінявокі
Зрокам стомленым глядзіш.

Вачэй цёмных, лесуновых
Тваёй гушчы чорны бліск,
Развіхрылісь твае бровы
І насунуліся ўніз.

Твае кудры папляцёны
Навісаюць, робяць схоў,
З-пад зялёнае кароны
Мохам сівых валасоў.

На тваіх амшэлых зморшчках
Закляймліся вякі,
Нібы ранаў след глыбокі
Перажытае тугі.

Пушчы гоман многадумны
На тваім чале застыў
І суровасцю разумнай
Валадарскі твар пакрыў.

Як-бы вышаў на прыволле
Роднай пушчы багатыр
Разгуляцца на раздоллі,
Аглядзеці даляў шыр.

Што-ж ты ўбачыў, мудры дубе,
Ў сіняй далі родных ніў,
Дзе пячаць нядолі-згубы
Лёс крывава налажыў?

Што-ж ты рукі выцягаеш
Да задуманых бяроз,—
Ці-ж заўсёды ты збіраеш
Песні росстанных дарог?

Бачыў, слухаў ты вякамі
Свісты панскіх бізуноў,
Як шырокімі шляхамі
Люд закованы ішоў.

Ах, пачуў ты,—паланення
Надышоў урэшце скон,
З панскіх пут за вызваленне
Льецца бурны, бойны звон.

Гукні-ж свістам, гукні зовам
Над шумліваю вясной,—
Раць магутная гатова
На апошні смертны бой!

Гродненскі астрог.
Люты 1930.

Ты і я

(Верш з падполля)

Пушча. Снег. І ты. Едзем.
Ты-б хацела мне нешта сказаць,—
Мае сцежкі жыццёвыя звездаць,
І душу мне сваю паказаць.

Не трэба, не трэба, я знаю—
Проста шчырае сэрца тваё;
Ў думках буйных, шырокіх без краю,
Мне ясна тваё хараво.

Думкі хваля за хваляй прыходзяць...
Бачу,—чуеш іх кожны прыліў;
З майго твару астрожную копаць
Развяваеш паглядам сваім.

Чую дотык бяздоннае ласкі...
Але слухай,—яшчэ не пара,
Каб пачаць тую дзіўную казку,
Што пяе пры святанні зара.

Бачыш, пушчы аснежанай сховы,
Бачыш, стрэхі, галодныя дні...
Ты і я,—я і ты,—гартам слова
Распаляць будзем бунту агні!

Ты згаджаешся і расквітаеш,
Ціснеш руку і хочаш ісці;
Мае думкі, як песні, вітаеш,
Хочаш разам з сваімі сплясці.

Гарт падполля слядамі суровымі
І твайго дакрануўся чала:
Паміж стройна ляжачымі бровамі
Пячаць мукі—маршчына лягла.

Падарожнаю дышаш легендай,
Знаюць вёскі цябе і лясы.
Ні на што не змяняю, ты ведай,
Я тваёй задушэўнай красы!

Пайду я, пойдзеш ты, пойдзем разам...
Я—туды, ты—сюды: у народ;
Там заложым, збудуем, там скажам,
Там парушым і пусцім у ход.

Як зыйдземся пад стрэхамі вёскі
Справу здаць з няудач і пабед,—
Раэцалую твой твар комсамольскі
Я—пурытанін-аскет.

Лукішкі.
Снежань 1935 г.

ПАД РОДНАЙ СТРАХОЙ

(Верш з падполля)

Дала мне кашы картаплянай
І кубак малака.
Хлеб чорны кроіла рука,
На стол мне клала незасланы.

Я еў,
На шэрасць хатнюю глядзеў
І чар тваіх дзявочых рухаў
Душой утомленай лавіў
І ціхім сэрцам слухаў.

А ты
Стаяла вішняя нада мной
І шчырай матчынаю ласкай
Журботу роднай беднаты,
Гатову выліцца слязой,
Вачыма ў сэрца пасылала.
Як там дзвярыма хто забразгаў,—
На кожны стук,
На кожны рух
Ты ў вокны жвава паглядала.
Ты за мяне дазор вяла,
Мяне—паўстанца—сцерагла!

„Калі-ж канец мучэнням нашым?
Калі-ж пазбудземся паноў?“
З маўклівым і бунтоўным плачам
Пыталася ты зноў і зноў.

І мой табе паліўся спеў
Аб волі буйнай і магутнай,
За што крываўімся цяпер,
Ланцужных дзён зрываем путы.

З табой, ласкаваю, ішоў
Я з цёмнай хаты на прыволле,
Зямлю абшарнікаў дзяліў,
З астрогаў ўсіх асвабодзіў

І люд працоўны горда веў
З задухі-цемры падняволля.
Шумеў над намі сцяг чырвоны
І прамяніў паход мазольных.

Ты слухала, душой ірдзела,
Чырвонай мальваю расла
І тварам шчасна харашэла,
Са мною крок у крок ішла.

Іграў усмех твой мімалётны—
Далёкі, блізкі, быстралётны.
Усмех, усмех... як жаль расстання,
Як трэпет блізкага вітання...

Гадуй для катаў бунт-пракляцце!
І гарт віхурыстых надзей
Нясі разорай-паласою.
І ў час бязлітасных распяццяў,
Галубка родная, прыдзі,
Паўстанцам хлеба прынясі
І думкі мужныя сагрэй
Сваёю ласкаю-красою.

Вільна, Астрог Лукішкі.
Красавік 1936 г.

ІМГНЕННЕ

Была яна,—прытоена дрыжала,—
Панадная усмешка,
Укрытым, сціснутым прасілася цяжарам,
Каб вуснамі зайграць, вачыма бліснуць нешта.

Узлёт,
спалоханага мігу
Далёкі трэпет
З вякоў зямлі пранёсся гімнам,
Галопам,
рэхам стэпу
І на душы
Здалеў звяснець
У зелень-след.
Дыхнуўшы хваляю валос,
Замёр мелодыі акордам,
І даль глушы дрыжыць...
На сэрца повесцямі лёг Джэк Лондан.
Гродненскі астрог.
Лістапад 1937 г.

МОЙ РАМАНС

Цвіце вясна, а мой раманс
Расплыўся быллю над зямлёй,
Як кучаравісты туман
Вячэрнім шэпчацца быллём.

Настрой душы звiніць: люблю.
Бярозы ўздых над галавой
Маю юнацкую жальбу
Зяленіць руннаю травой.

Бярозы іншай чую ціш,—
Лісцё валос кранула скронь.
Імглою месячнай ляціць
Павеву зорны, ціхі сон.

І твару бель, і пах валос,
І вочы кажучь: „Маладзей,
Бо вецер жару не разнёс
З тваіх расхрыстаных грудзей!“

Нашу я моладасці спеў,
На сэрцы зорныя сляды,—
П'ючы з жыцця любоў і гнеў,
Я буду вечна малады!

Гродненскі астрог.
Люты 1937 г.

ПЕРШЫ СНЕГ

Снег пушысты, бадзёры, крамяны
Ціхай беллю празрыстаю лёг,
Дрэвы, хаты ахутаў, рахманы,
І застыў на шырокіх палёх.

Першы снег—гэта сэрцу навіна,
Гэта—раны прыкрыла зямля,
Гэта—з жартам прыбегла дзяўчына,
Смех пры студні і скрып жураўля.

Гэта—цішы пушыстае шэпты,
Гэта—зімні урачысты прыход;
Яна байкі кудлатыя лепіць
З кучаравых дзіцячых пяшчот.

Я не знаю, ці ў жвавасці ранку
Беднасць быту да сэрца ўтуліць,—

Шэра-хатнюю, нудную сварку
Ў голас радасці снежнай разліць?

Ці пайсці захапіцца абшарам,
Дзе снягі ў небасхіл завяло,
Ці яе разурмяненым тварам,
Пухам сноў—залацістых валос?

Мае думкі—лятучая тройка—
Рвуцца ўдаль гурбы снежныя рваць;
Я лячу у прасторы шырокай,
І са мной разурмянены твар.

... Ах ты, цесная, ах ты, краіна!
Для каго-ж разлягліся шляхі?
Хто-ж на моц тваю немач накінуў?
Хто-ж на быт налажыў ланцугі?

Для каго-ж так прыціхлі бярозы
У пушыстых і мяккіх катках?
Для каго ў гэтай цішы цвярозай
Сінь узорысты іней заткаў?

Ах, я знаю, навошта пытанні?
Зрок душы крыўдай гэтай спяшыць
Па народную сілу, стаптаную
Ў запляснелай, крывавай іржы.

Дык скачы, мая тройка, ахвоча,
Бі румяным размахам мацней!
Зашчабечуць мне ластаўкай вочы,
Снег раскацісты пырсне дружней!

Залаціста-хвалістыя думкі
Расдвітуць сочным вершам у сне,
Прыбяруцца пушыста ў лятункі,
Што прынёс чарадзей—першы снег.

Гродненскі астрог.
Студзень 1939 г.

ЦІХІ ЗРОК

Ціхі зрок на узор маіх песенных дум
Рассявае забытую быль зорных сноў...
І ці радасць, ці жаль для душы ў іх знайду?
Ты пайшла... Я шукаю слядоў тваіх ног ...

Чую,—ў нетрах душы абудзіўся тытан,
Хоча рваць, хоча біць на кусках ланцугі.
Голас жалю крычыць: „Не будзі, перастань!
Не будзі скамянелай тугі!“

Што-ж зраблю, калі ў скрыгаце-ціску-журбы,
Што на сэрцах у нас напісаў круты лёс,
Ноч па ранах маіх, ранах дзён барацьбы,
Сцэле шоўкам тваіх залацістых валос.

За слядамі лячу,—ах, нашто, не пытай!
Звону струн залатых, я прашу, не парві,—
Будзе ў песнях кіпець і душой трапятая
На шумлівы прастор жар мяцежнай крыві.

Можа вораг нагой стопча грудзі твае,
Як захоча зламаць нашай моцы красу.

Я твой боль пераможны не буду таіць,—
Ціхім зорам на росстані ўсё раскажу...

Як не верне цябе наш крыўдзіцельны рок,
Не падслухаеш больш маіх дум і знямог,—
Мой задуманы, ціхі, засмучаны зрок
Будзе кветкі збіраць па слядах тваіх ног.

Гродненскі астрог.
Жнівень 1939 г.

МАРШ

Крок у крок, патомкі комунараў,
З праклёну дзён будуюем свой размах,
З агню грудзей, з пружыністых удараў
Будуюем
марш.

У нашым маршы моц грывіць далёка,
Звівае ў шлях народныя рады.
І разаб'юцца ў пыл варажыя налёты,
Развеюцца,
як дым.

Крывавым полымем абняты небасхілы
Ідзем. Зямля дрыжачая гарыць...
Мы для зямлі будуюем рытму сілы,—
За ўладу,
змагары!

Хай з душ бунтарскіх пырснуць
На свой праклённы лёс,
Як вогненныя іскры,
Крышталы
людскіх слёз.

Нам будучыні спеў іграе сінню неба.
Каваць ідзем з Парыжа, Ленінграда
Сон залаты вясны аб вечным хлебе
І песціць
радасць.

На скон бізуннай і раз'юшанай нагонцы
Цяпер для нас развогніўся прастор;
Мы з нашых сіл крыві будуюм марш да
сонца
Пад гімны
зор.

Мы носім гарт золаткалёрных даляў,
Мы любім. У бязмер праменіцца наш
зрок.
Мы іскрам трэпет часаў, куюм з гар-
тоўнай сталі—
Крок
у крокі!

Гродненскі астрок.
Май 1938 г.

СОН АБ АГРАНОМЕ

У плыні месячнай ноч сцэле перламі расы,
Звініць крыніца аб карчы,
У чаротных далях змрокі трэплюць валасы,
А пушча
маўчыць.

Дзіч і шорах крочаць,
Гоняць шэлест асакі,
А пушча ўвокал вокам сочыць,
Дзе загараюцца на травах светлякі.

І што-ж ты тоіш, пушча?
Што ў сваіх нетрах захавала?
Каму калыскаю была праз век прыгонны,
век дрымучы?

Скажы, каму
ты песні шумныя пяяла?
Звініць крыніца аб карчы...
Скажы мне, пушча, не маўчы.

Твае мне ведамыя сны, —
Я знаю сніш ты згубу гору.
Тут кожны корч, і кожны куст, і шопат кожнае
сасны

Душою нашаю гавораць—
Душой народна-беларускай,
Што лахманом трасла вякамі,
Над паншчыннай палоскай грузкай
Над шляхам, плыўшым жабракамі;
Душой, раздзёртай ад трывог,
Раскрыжаванаю на ростані дарог!

І разам з пушчай сню
Аб родным аграноме большэвіцкім,
Які народную вясну
Уквеціць сонечнымі лісцямі.
Калі зары чырвонай шквал
Змяце сляды навалы панскай,
Сваім праменнем стрэльне ў лоб
Усёй заразе акупанцкай,—
Не будзем, пушча, гараваць,
Лятунак наш не будзе сном, —
Ударны прыдзе аграном,
Збярэ сыноў сям'і батрачай,
З-пад цёмных стрэх збярэ паход
І на штандары ён назначыць:
„Усё для народа
і ўсё праз народ...“

Рухавіком, нібы стралой,
Пратне балоты, мхі і лозы
І разам з плесняй векавой
Затопіць мукі, здзекі, слёзы.
Квадратаў выкрасліць узор,
Малюнкам кіне на прасто ры
І, як вянкамі-дзеразой,
Палеткі новыя прыстроіць,
Шасою блісне з краю ў край,
І край наш стане, быццам рай.
Люд-пролетар, люд песні-працы
Заб'е прыгоннае пракляцце,
Уздыхнуўшы вольнымі грудзьмі,
Па пушчах
спевам загрыміць!
І ўторыць будзе перабіўны
Крыніц радзімых спеў турбінны !..

Як будуць змыты ўсе сляды
Амшэлай, дзікай, горкай плесні
Краіны нашай, век забранай, —
Прыду, праменны, я тады
З той падарожы барацьбянай
На свята трактарнае песні.
І на чале брыгад змагарных,
Ў паходзе-чырвані штандарнай
У дзень квітнення прамяністы,
Дарогай—беллю камяністай,
Б'ючы паходным, смелым крокам,
Сустрэне з песняю мяне
Круглавіды, сінявокі,
Расмеяны і жвавы піонер.

Гродненскі астрог.
Люты 1937 г.

НА ФРОНЦЕ

(Верш з надполля)

Бярозы шумяць галалёдам,
Ноччу цёмнай ахутаны шлях.
Іду з песняй душы, нясу словы свабоды,
Іду ў гушчы, працоўныя гушчы народу,
А у сэрцы—
сцяг.

Ноч—памочніца мне. Я ўжо многа прайшоў
Па акопах узброеных душ,
Расставіў пасты, ў поле выслаў ганцоў,

І пые мне гудком тэлеграфных слупоў
Кіпучая,

родная глуш.

І ў небе і ў думках—зоры,
Гэта бліск комсамольскіх вачэй.
Гэн, на варце трымаюць дазоры
І хвалююць душу гарачэй...
Рэволюцы кузня агністая—
Шум бяроз... Не, то падпольшчыны шум.
Раздзьмухае, кіпіць, сыпле іскры
Авангардных
дум.

Жалезны наказ дысцыпліны
Нясі,

не падарві,

Пільна мер трэпет кожнай хвіліны,—
Вось наш пераможны дэвіз!
Толькі той мае вочы адкрытымі,
Толькі той можа правільна плыць,

Хто умее ў агні самакрытыкі
Ўсе грахі свае смела спаліць,
Хто на кожны удар свайго ворага
Чулым вухам адмервае час,
Каб атакаю руху народнага
Выстрал даць
гураганні,
Авангардную руку дзяржаць пастаянна
На пульсе
мас.

Іду. Вёскі ў полі рассыпаны,
Уцякаюць у снежную даль,
Стрэхі снегам марозным прысыпаны,
Ноч старожаць. І чую,—куецца,
Чую,—трэпетам-іскрамі б'ецца,
Гартуецца зброяная сталь.

І агні, і агні перахрэсткамі
Рассякаюць прасторы, дрыжаць,
Як на фронце мігаюць пражэктары,—
Хаты фронтам-дазорам глядзяць...

Мы-ж вядзем наступленне
Кожны час, кожны дзень, кожны міг,
І у вогненным гарце цярпення
Ў сэрцах нашых расце большэвік.

Рэволюцыі крочыць паход...
Помню чорны той чуб, царскай зграяй раскляты,
На грымасе стыхіі распяты,
Нахмураны,
Ў дыме наганаў закураны,—
Дзевяцьсот дзевятнаццаты год!..
... Але стой... Нейкі шум... Палазы скрыпяць
гурбай.

Глянь, падводы віруюць патокам,
Пену снежную храпы конскія льюць.
Ага! Гэта-ж едзе вясковая бульба
Ткачам

Беластока.

Стань, салдат, і аддай салют.

Знаю я,—бульба бомбаю трахне
Ў твар фашызма здзічэлы, клыкасты,

Будзе збрэяй работнікам трапнай,
Калі мускул напнецца жылясты.

Фронт адзіны, як буралом,
Развіваецца ў барацьбе,
Вяжацца цесным вузлом
У сэрцы кіпучым КПЗБ.

А далёка-далёка
Яснасьць ў неба шыбае,
Мігае,—
Гэта горад
Страйкам палае,
Раздувае гарно, гучыць молат,
Заржавелы ланцуг разбівае.

Дык шуміце, бярозы, мне маршам,
Пролетарскі гудзе бранявік,
Б'е трывогі. Спяшай стаць на варце,
Агітатар—салдат—масавік!

Вільня. Астрог Лукішкі.
Май 1936 г.

НА ШТУРМ

(Песня чырвонага фронта)

Люд увесь працоўны, барані Саветы
Ад усіх крывава-фашыстоўскіх рук!
Там будуюць шчасце, долю ўсяму свету,
Для усіх народаў волю там куюць.

З голаду без хлеба пухнуць нашы дзеці,
З голаду гібее безработны брат,
А паны ліхія нам рыхтуюць сеці,
Нас маной прадажнай хоча знішчыць кат.

Карныя атрады гойсаюць па краі,
Б'юць дзяцей і матак злыдні-груганы,
Збожжа нам дратуюць, стрэхі абдзіраюць,
А сыноў змагарскіх вяжуць ў кайданы.

Бізуны, няволя, душыць беззямелле,
Зводзіцца скацінка, прападае люд.
Ўжо даўно падаткі горла пераелі,
Начапілі каты голада пятлю.

Больш цярпець не будзем, — чуеш, люд працоўны?
Поўныя астрогі клічуць нас на бой!
Чуеш крыкі-стогны, — то трашчаць катюні,
Там байцы спываюць кроўю-барацьбой.

Гэй, шчыльней шарэнгі! Глянь, над намі горда
Сцяг чырвоны вее з молатам-сярпом.
Дык удар ты штурмам, бухні, бунт народны,
За наш край Советаў полымем-агнём!

Вільна. Астрог Лукішкі.
Красавік 1936 г.

ПАЭЗІЯ

Ты просішся ў дзверы маёй беднай хаткі
Асенняю ветранай цёмнаю ноччу.
А можа не?
Можа, гэта стогны маёй хвораі маткі,

Што там у кутку цяжка-змрочным,
Калышучы боль у паўсне,
З дзеткамі разам ляжыць?
Вецер дзіка п'яе за акном,
Па грушах, па стрэхах галосіць-шуршыць,
Б'е крылом...

І глуха даносіцца спеў адзінокі...
То сціхне, парвецца,
То жалем далёкім
Ён бухне нанова,
То ў сонныя згадкі
Разам з ветрам зліецца...
Можа, гэта п'янага майго п'янага бацькі?
Гэн з гасцінцу: „Не шумі,
дуброва“ ...

Ноч прыліпла да шыбаў, глядзіць у
акно.

То было так нядаўна-даўно.
Ад згрызоты балючай
Сэрца можа парвацца.
Пад радзюжкай калючай,
Больш нічым не сагрэт,
Разам з ночкай асенняю плачу па матцы
Я—загінены хлопчык-паэт.
Ноч прыліпла да шыбаў,
махае крылом.

Так! то было,

было ...

... Больш не трэба! не трэба! не трэба
Тых кашмарных, бязвыхадных пут.
Я даўно не малюся да неба,
Я гадую ў душы сваёй бунт!
Дай, паэзія, меч прамяністы,

Слова-гарт, слова-кліч, слова-бой,
Дай палёт мне арліны, агністы,
Гімнам-польмем біць да нябёс,
Тых начэй векавое пракляцце
Кінуць громам у тых, каго знаю,
Хто абуў жыццё нашае ў лапці,—
У тую чорна-крывавую зграю!

Лукішкі.
Снежань 1935 г.

СЦІХНІЦЕ, ЗОРЫ...

Цёмная ноч. А вось і дэфензіва.
Высокіх таполяў сілуэты
Дрыжаць серабрыстаю грывай,
У жалобу задумы адзеты.

Адчыняйце катойню, каты!
Я прыходжу ў цяжкім ланцугу,
У палон на пасту вамі ўзяты.
Нічога,— вас цярпеннем сваім я змагу!

Сэрца, не бі ў перабой!
Нервы—сталёвыя струны,
Будзьце гатовы на бой,
Будзьце спакойны, разумны!

Навокал морды і морды—пачвары
Для катойскай крывавай работы,
Рыхтуюцца сыпаць мне „гумы“—удары,
Акідваюць вокам, пытаюцца: „Хто ты?“

Хто я? Я—рымскі гладыятар,
Я—паншчыны катоўскай бунтар,
Я—Комуны Парыжскай агітатар,
Я—цяперашніх дзён пролетар!

Табе ясна? Дзе там! Ты—морда, ты—
тлушча...
Толькі біць, толькі піць, толькі браць,
Толькі ліць ваду ў нос, разбіваць нашы
вушы
І нагамі пасля дратаваць.

Тут адзін з іх вымае грошы-паперкі,
Крываніўчай дэфы паганяты:
—Я цябе звольню ад паняверкі,
Будзь
правакатар.

—Асёл! Сэрца поўнае іскраў любові
Не засмеціцца гнойнаю ранай;
Яно праз церні цярэбіць шлях новы
І паходняй палае ўладарнай.

Ведай, мой дух не зжахнецца,
І з рук тваіх выпадзе „бат“*.
Каб убачыў маё зрубцаванае сэрца,
Ты-б спалохаўся, гад-акунант!

.....

Ціша. Як-жа рэжуць кайданкі!
Нешта скрыгіча. То—зубы, мае зубы,

---

* Бат—па-польску значыць бізун, нагайка.

То—жалеза аб косці, то—смокчуцца
п'яўкі,
То—шэпчуць мае памярцвелья губы.

Моц, цішэй, не рві!
Хай стуліцца цяжар павекаў,
І слухай капанне крыві
З бяздоння сэрца чалавека.

Там віруе кіпень слёз
Полымем-гарачкай...
Ах, нешта вее... шум бяроз...
І недзе засвістаў бізун над маткай.

Қат, памерымся-ж на сілы!
Ў маім сэрцы грамада—
Лес камяноў і стрэх прагнілых—
І кату іх я не аддам!

Моц, цішэй, не рві!
Хай стуліцца цяжар павекаў,
І слухай капанне крыві
З бяздоння сэрца чалавека.

Імгла, небыццё...
І вецер
прапаў...
А возера шэпча трысцём...
Бяжыць
комсамалец Сцяпан.

Сэрца зайграла ў цярпенні.
«...Таварыш, сцягі ўжо лапочуць,
Я адозвы раздаў,

Мы зрабілі адно выступленне...»
Пружыньцеся-ж, грудзі, гартуйце
імкненні,
Адданых вачэй комсамольскіх
Я ворагу не—не аддам!

Сціхніце, зоры, капаць слязамі
На ростані ціхіх, забытых дарог,
Абвееных ласкай цямрычнай;
Вы свой боль залаты ўжо вякам рас-
казалі.

А цяпер нашай моцы пытае злы рок:
—Ці належыш да Парты Комуністычнай?
Мой крык непрызнання... і лячу, як у
пропасць,
Нічога не бачу,—толькі іскры з вачэй...

А як сэрца крыллямі зноў залапоча,
Сваё непрызнанне гартую хутчэй.

Падлога. Ляжу. Бель у акне.
Не,—то маячаць фіранкі,
Не,—то гарачка шэпча мне.
Яшчэ не знятыя кайданкі...

... Ты усміхаешся, ты мне гаворыш,
Хочаш паглядам сваім прыгарнуць.
Я-ж казаў... Я-ж казаў табе, помніш,
Што дэфензівы мне тут не мінуць.

„Трымайся“,—сказала ты мне
на расстанні
І ў цёмную ночку, як цень, адплыла...

„Да смерці,—сказаў я,—ну, што за пы-
танне?
Скуль тут узялася, адкуль ты прышла?“

Стук у падлогу. Як у клетцы жалезнай
З дрэмы збудзіўся прывязаны звер,—
Так я сваёй спуджанай думкай збалелай
Пытаюся ў цішы: „Дзе я цяпер?“
... Розум, увага—дазор!

Сэрца, бі ў барабан,
Мо' твой брэд-разговор
Слухаў кат, слухаў пан?

Азірнуўся. Нікога. Да печкі кахлянай
Паліцман галавою прынік
І спіць, абалёўшы сабе на „карабін“,
Баряду сваю, вусы павесіў на штык.

.....
Вязуць пад канвоем. Дарожка туркоча.
І ў руках разліваецца слабасць.
А ў сэрцы маім перамогай клякоча
Моцная,
ціхая радасць.

Непрызнаннем, цярпеннем я ворага змог,
З сваёй перамогай іду у астрог,
За краты нясу пераможную весць,
Чэсць, таварышы, чэсць!

Лукішкі.
Снежань 1935 г.

ПАСЛЯ ПРЫСУДУ

Сэрца, не кіпі. О, не—я не сплю,
Лячу ў прадонне небыцця.
Прадонне, не шапчы,
Што я, загінены, цярплю,—
Ты лжэш! Маўчы!
Бо я іду

па шумнай дарозе жыцця!

Ціха на дне—цемра, імгла...
Распластай крыллі, віхар,
І пенны накіп аж датла
Ўздымі маім вулканным дыхам!

Хваляў шум, буруны,
Натоўпу вал, як гоман пушчы.
Ці то клякочуць бунту струны?
Ці маяк свой зор прыплюшчыў
І мору волю даў на штурмы?
Прапала

песня... А, гэта ты
З натоўпу бліснула усмешкай?
Што шэпчаеш мне? Дрыжаць лісты?
Лапочуць над маім падстрэшшам?
„Шляхам бярозы без краю
Просяцца даллю: „пастой!“
Ціхія зоры іграюць,
Клічуць-завуць у прастор“.
— Не спявай. Знаю,—люблю.
Не плач. У дрыжачых струнах
песень не згублю.

„Хто шумы бору распеніць?

Зваліць народа турму?

Хто прыласкае цярпенні?

Хто прыгалубіць зямлю?“

—Цярпеннем мост будую туды, дзе сцелецца краса,

На бераг той ракі, а там—вясна.

„Там, па дарожках жабрачых,

Вехі лахманных падзей

Ў полі бярозкамі плачуць,

Бодем народных грудзей.“

— На нарах астрожных ляжу, прыкаваны,

Распяты, бунтуюся ў сне,

І сочацца кроўю, гараць мае раны;

За мной, прада мною гадоў чараду

Ночка астрожная лічыць пры мне.

Бывай!

Пайду.—

Вачэй праменні

Дагары!

Маяк гарыць

Над морам пенным.

Пружынься, крок мой, цвёрда!

Шумі,

паход,—

Хто-ж, як не мы,

Галаву падыме горда,

Каб узыйці на эшафот?!

Гары, ў кім песні не астылі,

Ў паходах-штурмах на Бастылію!

Вільна, Астрог Лукішкі,
Красавік 1936 г.

— БУРА

(3 паэмы „Закатаваныя“)

Прысвячаецца Юрку Кавалеўскаму,
прыцелю ў барацьбе, закатаванаму
намерць у Бельскай дэфензіве ў
1935-г.

Ўздымае грудзі цёмны Нёман,
У стогне буры хлешча вал,
Згінае з трэскам пушчы гоман
Да гуку-рэву—бунту хваль.

Украдкам месяц, як паўстанец,
Мінае перавалы хмар,—
То знікне ў цемры, зноў паўстане
І буры свой пакажа твар.

Трывогай—боем-адгалосам
Равуць далёкія гуды,
Гудзяць пабудкаю галоснай
На збор вялікай грамады.

І гнецца пушча стогнам дуба,
Праз буру шле свае ганцы,
Пяюцца ў хвалях клікі-трубы,
Ідуць народныя байцы!

За кроў замучаных, нязнаных,
За слёзы маці і бацькоў,
За змагароў закатаваных,
За здзек-бізун, за глум вякоў.

Ўздымі-ж ты, Нёман, помстай страшнай
Краіны вёскі, гарады
І кроўю катаўскаю панскай
Свае напоўні берагі!

Адтуль, дзе Буг мяжой памкнуўся
Да Ўсходу гоняў веснавых,
Злучы ўсе сілы Беларусі
На бой, нявольнік векавы!

Крыніцы сіл народнай зброі
Грудзей гарою вылівай!
Шумі! Разбойным свістам бору,
З карэннем шляхту вырываі!

Гродненскі астрог.
Люты 1937 г.

ЛЯ ПАСІАНАРЫЯ

Прагрымелі дні крывавай кананады,
Не гучаць над фронтам залпы ярыя,
Не ідуць на штурм грымотныя брыгады.
І дзе-ж ты, дзе, ля Пасіанарыя?

Глядзі!

Яшчэ дымяцца вогнішчы Мадрыда
І рэхам—трэск, і шум, і тупат ног,
А над усім павісла ворага агіда,
Як чорны смок.

Ля Пасіанарыя!

Праменны шлях цярэбім.
У гурбах цел, гранатаў, карабінаў,

У дымах пеністае Эбро
Твой крык, твой бунт не згінуў.

Пароль!

Сэрца на мячы палае горда,
Хоць аддана дань чалавечаму ярму,
Дань з песні і крыві—зары вясны народнай...
Ах, чаму-ж, чаму?

ЛЯ ПАСІАНАРЫЯ!

Каваўся гнеў народны ў гарт паходаў,
І грудзі рвалі шум, імпэт і рокат сэрца.
Пароль! Яшчэ скуецца сталь рэспублік і народаў,
І блісне сцягам сонечным вялікі СССР!

Глядзі!

Дыміць Іспанія раздзерта,
І попел іскраў жар збірае ў гром,
А за табою ўслед—агністы бунт паэта
З жальбою-болем строф.

ЛЯ ПАСІАНАРЫЯ!

Сякеры бліск цямычнага Таледо,
І там пад мурам смерць,—абмыта кроўю скронь,
Дарожны пыл застыў на твары бледным,
А танкаў вал грымеў на ўвесь паўстанчы фронт.

Салют

Трагічным дням карабінарыя!
З магіл жывая б'ецца вірам кроў,
І рэхам люд: ля Пасіанарыя!!!
То крок—

наш крок!..

Гродненскі астрог.
Ліпень 1939 г.

ВОСЕНЬ КАНАЕ

Змрок апаў на прасцяг.
Вечар па хатах агні запаліў,
Агні ціха-цёмныя, глуха-бяздомныя.
Замерла дыханне жыцця.
Вецер і холад скавалі палі
У подыхі мокра-балотныя, цёмныя.

Восень канае. Захад крываваы, сухотны
Цяжка, паволі ўвассала зямля,
І чорная хмара павісла смяротна,
Насуплена, глыбай

небасхіл залягла.

Нікога нідзе. Касцянее душа. Вецер свішча.
Бліскаюць лужы лапцюжнай слаты.

Ветрыцца змрок

і хаваецца недзе ў зацішша,

Як дзед падарожны, жабрачы, сляпы...

Пад нагамі шалешча. Б'юцца голыя з трэскам
бязрозы.

А над бродам дрыжаць панахілена вербы.

І ў вечары цёмным і злёгка марозным,

Здаецца, нікому ніхто не патрэбны.

— Падстрэшша, урослае ў крэкаць¹,
змерзлых доляй прымі,

Распалі сваё вогнішча іскрамі быту,

Хай грэюцца дзеці лахманнай сям'і,

Хай цяпло стане песняй, для іх не забытай.

Маці-парадніца, было залатую

¹ *Крэкаць*—разрэджаная гразь.

Няхай табе хатнія цені спрадуць;
Дум кудзельных цяплом сагрэй жудзь нематы,
Пад вецер лятуны
Сядзь, распачні вечароў чараду,
Доўгіх, як нітка твая, прытульных, як ты.

Раскажы, аб тым курным жыцці, нам нязнаным,
Аб тых войтах, аконамах, катах бізунных,
Аб дзедаўскім ладзе старым гаспадарным,
Аб словах маршчынна-гаротных, разумных;

Аб сваёй маладосці, што ягадным гаем
Шумела да сонца расістаю песняй,
Калі радасць гудзе, ў грудзі борама гукае
і дзявочыя сны бесклапотныя песціць.

Кажаш, потым прышла восень шэрая жыць, —
Пад замужнім ярмом смех надзеі замучаны.
Сэрца ранілі дні—чорных здэкаў нажы,
Плёўся сэрца дакор, ядам глуму атручаны.

Я гляджу, як патух твой затужаны зрок
У дакорлівай, ціха-застылай задуме.
Жартаваць перастаў смяцюшок-аганёк,—
Заглядзеўся на твар твой лагодны і сумны.

Дзе-ж я бачыў яго, так знаёмы мне твар?
Ці ў вясёлкавых снах залатога дзяцінства
Ліў на смехі мае жаль свайго хараства
У пяшчотах і словах ласкава квяцістых?

Ці у радасці працы, ў дзень вясны гаманлівы,
Як сяўцы багаславіць раллю

сыпкім зернем?

Ці ў пошуме хваляў красуючай нівы?

Ці ў заміраючай песні вячэрняй?..

Ці ў згрызотных слязах, кроўю сэрца насыяклых,
Ў хворых стогнах начэй пад выццё непагоды?
Ці ў праклёнах, над цёмнаю доляй закліяклых,
Калі злыдні плялі свае сеці нязгоды?

Дзе ні бачыў!.. І цяпер тыя вобразы з далі
Будзяць рэхам набухлую нетру душы,
Ценьмі чула варушаць прыціхлыя здані,
Дзе лісцём ападаючым

восень шуршыць...

Ў гэтым змроку жыцця ты ішла вартаўніцай,
Прала струджаных дум прамяністую байку
І туліла наш быт у радзюжныя ніці,
Нам на шчасцё складала сваю калыханку.

Што-ж, і песні канец? Аганёк-пестунок меркне ціха
За акном вецер шорахі туліць,
І спеў верацённы дрыжыць заміраннем, —
Гэта шэпты апошнія просяцца сцішна
Канаючай восені, шэрай матулі,
Калі твой спадарожнік жыцця дагарае...

Не патухне, — не бойся! Боль не будзе
бясплодны:

Гартам песні-любові ён нас надзяліў.
Гэта-ж мы ад яго распалілі находні
І ідзем да святла, новых дзён кавалі.

Заўтра іней зары зарумяніць зямлю,
Сыпне смех серабрысты з дзён дзіцячых, далёкіх...
Помню я, помню ўсё... Дум тваіх не прасплю,
Галаву сваю ўскурч палажыўшы на локаць.

Гродненскі астрог.
Лістапад 1937 г.

БОЙ НАД НЯМІГАЙ.

(1920 год)

Віхрам імчацца зорныя шлемы,—
Шабляй—атакай—напорам!
Конь у галопе пеніцца смелы,
Ранены востраю шпорай.

Лесам віруецца строй эскадронны
Лавай, патокам кіпучым.
Сокалам ясным бацька Будзённы
Ўрэзаўся ў ворага гушчы!

Па балахоўскай зграі нячыстай,
Па чорнай сотні сатрапнай,
Гэй, па падвойных карках мясістых
Шляхты жупаннай, праклятай!

Сіла няволі курганам тут ляжа
Да аднаго чалавека.
Рабоча-сялянскае конніцы марша
Ніхто не забудзе вавекі!

Віхрам здратуем варожую сілу,
Нявольніцтва ганьбу пазбудзем;
Полымем бухнуць краін небасхілы;
Да гімну народы абудзім!

Зноў ажывяцца прасторы свабодай
Ў беднай краіне заглохлай,
Там, дзе праходзілі бітвы народаў,—
Гэй, над Нямігай засохлай!

Гродзенскі астрог.
Студзень 1938 г.

ВЫЗВАЛЕННЕ

1939—1941

КРАЇНЕ

Країна родная! Вітай зару збаўлення.
Бо мы прышлі з астрожных брам,
Скаваных дум прастор і радасць вызвалення
Нясем сваім затужаным братам.

Хай песня зазвініць! Ланцужныя аковы
Насіла ты ў цямычнай духаце,
Складала ў барацьбе крываваых песень словы
І бунтам сеяла,—і сцяг твой зіхацеў.

Хай згіне жаль тых вузенькіх палосак
І песня сумная гаруючай жніі,
Хай згіне крык душы забітых, брудных вёсак,
І смерць над панам-катам хай грозна зазвініць!

Рассей, радзімая, па ўсім сваім прасторы
Ўсю моц душы і накіп буйных дум,
Ўжо нам не жаліцца аб нашым вечным горы,
Збірайся ў шумную да працы грамаду.

Рубеж крываваы змыт. Дзяржаўны крок грывіць.
Свабодных дзён краса у зорах пяцікутных
Да сонца сцэле шлях для радаснай зямлі,
Руйнуе ўсе сляды народнае пакуты.

Шукаю цёпрых слоў. Мы вышлі з цёмных брам
І грудзі нашыя пяюць аб гібкай сталі,—
Пароль на збор усім вызволеным братам,—
На вуснах нашых спеў і ў сьпева родны Сталін.

Гродна.
Верасень 1939 г.

МАЎЗАЛЕЙ

Асцярожна ідзі, чалавек,
І схілі галаву ў цішы змроку,
Глянь на думу закрытых павек
І глядзі, не спусці свайго зроку.

Ты пачуеш: праз нетры-вякі
Як ідуць, як шумяць пакаленні,
Уюць сузор'ямі славы вянкі...
Гэта-ж спіць... неўміручы спіць Ленін...

Ленін спіць... Ён жывы... Ленін вечны!
Бо за ім расквітнеліся далі,
Ў прах затоптан прыгнёт чалавечы,
І на варце стаіць мужны Сталін!

Асцярожна ідзі, чалавек...
Хай у цішы хвіліны замлеюць
Пры святле ад заснуўшых павек,
Што дрыжыць на сцяне маўзалея.

Масква.
Лістапад 1939 г.

ЗАШУМІ ТЫ, БОР...

(Дума аб Сталіне)

Зашумі ты, бор, дружным гоманам,
Над краінаю зашумі,
Ты развей наш боль, боль надломаны
Па шырокай, па зямлі.

Расцвіла цяпер радасць нашая
Квеццем-чырванню на прасцяг,—
Доля нашая не прапашчая,
Доля нашая—Сталін-сцяг.

З кветак радасці шыем сэрцамі
Свайму Сталіну родны знак,—
Слёз вузорамі пераплецены,
Думы нашыя зіхацяць.

Думы пешчаны, гадаваныя
Ў цёмнай немачы хатніх сноў,
Думы ў працы дзён апявання,
Ў стогнах змучаных сыноў.

І абмытыя ранкаў росамі
Ў час румянае зары,
Як галоднымі йшлі палосамі
Гора чорнага змагары.

Сталін—дум прастор, Сталін—шчасця
дар,

Сталін—вольны шум родных ніў,
Зямлі новае мудры гаспадар.
Яму спеў плыве нашых дум-крыніц:

„Ты прымі прывет бацькі знылага,
Маці, сплаканай ад трывог,

Ад сыноў, дачок, каго выгнала
Рука панская у астрог“.

Сталін—волі моц! Над узгор'ямі
Гартам звоніць нам яго дух;
Нашы дзеці йдуць,—шлюць сузор'ямі
Смехаў яму грамаду.

Мы за Сталіна-вызваліцеля
Пойдзем з песняю на бой,
За радзіму, за вялікую,—
Зашумі, наш родны бор!

Гродна.
Снежань 1939 г.

ВЯСНА МАЯ

Вясна мая! Цябе чакаў я доўга,
І плыў на хвалях вогненнай тугі;
Крамністаю была ўся нашая дарога,
А рукі кволяя вязалі ланцугі.

Вясна мая! Прышла ты нечакана
У дзень задухі, болю і трывог,
Прышла ты пышная, прыветамі ўбрана,
Што аж цябе зараз душой
абняць не мог.

Іду я днямі, сню,—цябе ўбіраю ў душу,
Іду праз людскіх мар цудоўны сад;
І на слядах сваіх не раз спыніцца мушу
Дарогай схіленых, задуманых прысад.

З усмешкай люд глядзіць на сонечнае ранне.
Бывай, бяда,—ярэмны скрып тугі!
Народных дзён прастор і сэрцаў ракатанне
Нясе на шлях ударныя сцягі.

Мы не забудзем дня, калі шумлівым ходам
Ішлі байцы.. Як расцвіла зямля!..
Вясна мая! Шумі-ж ты карагодам,
Каб кожны міг цябе у песнях праслаўляць.

г. Гродна.
Красавік 1940 г.

ЕДУ Ў МІНСК

Еду ў Мінск! Ўжо не раз мае вочы
Аглядалі свабодны прастор,
І мой сон доўгалетні, прарочы
Віўся шляхам між кветак і зор.

Вось палеткі бягуць прада мною
І шырокія вабяць лясы,
Вось бярозка над ціхай зямлёю
Распускае свае валасы.

Рэчка стужкаю ўецца і кажа:
„Ты прыдзі, я цябе завяду
Ў край цудоўных нязведаных казак,
Скарбы песень уцехі знайду.“

Беларусь! На тваіх на прасторах,
Дзе вякамі імшары ляглі,
Злыдні сеялі шэрае гора,
Але сілы здушыць не змаглі.

Ты цяпер уздымаешся горда,
Крочыш роўна дзяржаўнай ступой,
На грудзях тваіх Леніна ордэн,
А ў душы тваёй сілы прыбой.

Ўжо не ходзяць сіротамі дзеці,
Не брыдуць яны з торбамі ў свет, —
Яны будуць змагацца да смерці
За свой родны дзяржаўны Совет.

Нас мяжа раздзяляла крывава,
Польскі пан грасаваў на зямлі,
А цяпер мы, з'еднаныя ў славе,
У вялікай агульнай сям'і.

Еду ў Мінск! Ўжо не раз мае вочы
Аглядаюць свабодны прастор,
І мой сон доугалетні, прарочы
Ўецца шляхам між кветак і зор.

Па дарозе ў Мінск.
1940 г.

АРМІЯ ЧЫРВОНАЯ

На шляхі зялёныя
Йшла непераможная
Армія Чырвоная
Путы рваць вяльможныя.

Ўдаль шумелі сцягамі
Песні прамяністыя,
Роднымі прасцягамі
Ехалі танкісты.

Цераз боры шумныя,
Рубяжы крываваыя
Слала многадумныя
Весткі волі слаўныя.

Беларусь Заходняя
Расцвіла праменьнямі,
Беларусь народная
Зашумела песнямі!

Сілы накіпеўшыя,
Сілы гартаванья
Паліліся песнямі,
Воляй раскаванымі.

Бацька прыгарунены
Усміхнуўся сонечна,
І маршчыны сумныя
Прамянелі горача.

А слязамі радасці
Маці абрасілася,
І ў забітай старасці
Сэрца маладзілася.

А дзяўчына любая,
Прыгажуня спеўная,
Йшла вясельнай дружбаю,
Птушкай перапеўнаю.

А хлапцы адважныя
Йшлі атрадам з песнямі.
Ўсе віталі радасна
Армію прадвесную.

Бо астрогі панскія,
Ланцугі кайданныя, —
Ўсё разбіла брацкая
Армія жаданая.

Помні, брат вызволены,
Верасень семнаццаты,
Быў ты абяздолены,
Стаў ты найбагацейшы.

Дык красуй, прыгожая
Армія Чырвоная,
Ты—непераможная
Армія народная!

Гродна. 1940 г.

ДАЎНЫ ЗНАЁМЫ

Недзе быццам іх бачыў я—русся вусы,
Акуратны прабор галавы.
Ён як быццам з павагаю кожнага вучыць,
Голас рэзкі, крыху гарлавы.

Мо', сустрэўшыся з ім на дарозе жыццёвай,
Я не раз падзяліўся куском,
Узбадзёраны быў яго бацькаўскім словам,
Яго ветлівым, ціхім смяшком?

Можа з Горкага кніг ён зазначыўся м...
У душы зданню ціхаю стаў?
Можа вычтан мной з задушэўнае кнігі:
„Як гартавалася сталь“?

Вось расказвае мне пра стаханаўцаў дзівы
І пра тое, што ў нашым быту
Шкодзіць часам народу вялікай Радзімы—
Разгільдзяйства, прагул, пустату.

Ў будаўніцтве працуе мой даўны знаёмы..
І цяпер за супольным сталом
Сыпле іскры вачамі і кідае громы,
Выглядае суровым арлом.

Я люблю гэту моц, гэту ёмкасьць размаху,
Пад суровасцю—ласкі прастор,
Ён жыцця гаспадар, разважае без страху,
Апускаючы руку на стол.

І закончыў: „ А ўсё-ж такі мы збудавалі,
Вырас дом, як палац, на суровай зямлі...“
Гэта-ж мо' за яго выпіў здравіцу Сталін
На сустрэчы ў Маскве, у Крэмлі?

Гродна. 1940 г.

* * *

Цябе бачыў не раз і не два,
А не знаю, з чаго тут пачаць,
Бо стрыманая радасць твая
Распраменена ў ціхіх вачах.

Як хавае прад зрокам людскім
Почка ружы жывое лісцё,—
Так нясеш маладое жыццё
Ты, як тайну, у лоне сваім.

Гродна. 1940 г.

АБ ЛЕНІНЕ ВЯЛІКІМ

Трывогай ціхаю, як даляў пераклікі,
Звіняць акорды струн без назвы, без імя,—
Яны пяюць аб Леніне Вялікім,
Як пад яго ступою расцвіла зямля.

То поўняй дум яны набухнуць аж да краю,
Як пройдуць па душы бадзячыя гады,
То сурмай баявой, мяцежнаю зайграюць:
„Каб жыў цяпер вялікі правадыр..“

Так лірнік песенны пахіліць свае думы
І заглыбіцца ў быт, далёкі і глухі,
І ловіць, як у сне, аддаленыя шумы
Лясоў і ніў, дзе сцелюцца шляхі.

А думы мераць даль, і сэрца кажа: Ленін!
Бо з нетраў цёмных, з-за сляпых акон,
Ён за сабой павёў да шчасця пакаленні
Цяперашніх і будучых вякоў.

І сыпнуцца ад струн гарачыя праменні,
І пойдучь маршам сніць аб долі залатой,
Якую ўсім навек прынёс Вялікі Ленін,
Якой не аддамо нікому ні за што!

Гродна.
Студзень 1941 г.

ДАРОГАМІ ВАЙНЫ

1941—1945

РЫЦАР АЙЧЫНЫ

Памяці Даватара

Ноч і снег... І пажары... Віхурай—галоп...
За плячыма застаўся народ і Масква...
„Гэй-жа, хлопцы мае, дык ударым на зло,
Каб скацілася ў немца з плячэй галава!“

То не сосны над шляхам мяцежна шумяць,
Не маланкі ўзрываюць навіслыя хмары, —
Гэта гулка дрыжыць ад капытаў зямля,
А навокал пажары, пажары...

Шлемаў зорных імчыцца магутная раць;
Перед імі—герой, на ім—бурка, папаха,
Шабляў вострых клінкі жарам бітвы гараць,
А ў душы—ні сумненняў, ні страху.

Не відаць па-за хмарамі ззяючых зор...
І куды-ж паляціць твая сіла героя?
Зрокам сокала мерыш ты буйны прастор,
З бурай ў сэрцы, закованы ў зброю.

— Я змагацца лячу за Совецкі Саюз
Ў сакалінай нястомнай пагоні,
Я змагацца лячу за цябе, Беларусь, —
Твой народ у жахлівым палоне.

Мы Краіне трывожныя клічы пашлем,
Ўсіх узнімем на бой усенародны, —
А ім вечер данёс голас Сталіна ўслед:
„За Айчыну, адважна і горда!“

Гнецца лес. Ён на родных шуміць рубяжах,
Шаблі тнуць, коні рвуць па руіне,
Немцы покатам густа на снезе ляжаць, —
На шырокай, на рускай раўніне...

Ўжо народнае помсты агні паплылі
Пад нагамі чужынцаў праклятых...

.....
Сярод гукаў гарматных, дрыжання зямлі
Мне легендаю сніцца... Даватар.

Масква.
Верасень 1943 г.

ПАЛКОЎНІК

Сонца пражыць.
Як варам зямлю аблівае,
Пыл курыць у паветры
гарачай імглою,
І атрады байцоў па пяску валяць валам —
Ўсё злілося ў нянавіць
над роднай зямлэй.

А, палкоўнік!. Стаіш ты ў вачах,
як асілак,
Потам капае долу
суровы твой вус,
Зорны шлем, шпаркі крок тваёй сілы
Адзначаюць байцам
А з байцамі змяшаліся
цяжкі струджаны пуць.
Мужчыны,
жанчыны
і дзеці,
Па гарачым пяску
памагалі іх грудзі.
Нянавісць
супольную
несці.
Ты аглядаешся часта, палкоўнік,
Схіляешся, бачу,
над белаю хусткай,
І трэпет на твары тваім неспакойны,
І лёгкая усмешка на вуснах.
Прамовіў: „Што, цяжка, мая маладзічка?
А хлопчык не плача? А можа заснуў?
Пакажыце яго мне... Ах ты, малышка...
Дайце...
я вам паднясу...“
І дзіцятка маленькае,
толькі ў пялёнках,
Рукой загрубелай
палкоўнік бярэ...
„Ісці нам з табою, малютка, нялёгка,
У бітвах за нашу свабоду гарэць“.

Узняў над байцамі   той скарб чалавечы
Яшчэ і яшчэ раз... „Клянёмся, байцы,
Што вынесем к сонцу   Радзіму на плечах
І ворагу лютаму   зробім канцы.“
І дзіўная ціша павісла ў паветры...
„Клянёмся! Клянёмся!“ — байцы прагу-
чэлі.
І грознае рэха   кацілася з ветрам,
І твары байцоў,   як ад шчасця, яснелі.
Ў скалыхнулася ціша   ўзбадзёранай хваляй...
Пайшлі   тым вялікім, пратораным следам,
Дзе продкі ішлі   ў барацьбе небывалай, —
Шляхам герояў —   за сонечным шлемам.

Гомель. 1944 г.

* * *

Лесам валодаюць
цёмныя сілы, —
Ў цемру густую
нагі не занось,
Вецер задумна
схіляе вяршыны.

ДЗЯДЗЬКА-БЕЛАРУС

Сядзіш, мой дзядзька, добры, сівы,
Яшчэ ў цябе няма сілы,
Сядзіш на прызбе ля парога,
Гаворыш радасна і многа.

Праходзяць людзі міма хаты...
Ідуць цывілі і салдаты,
На твой падворак заглядаюць,
Ці можна адпачыць?—пытаюць.

У ільняным адзенні белым,
У старэцкай шапцы прапацэлай
І з люлькай-піпкай у зубах
Ты, ўвесь загледжаны на шлях,
Ўстаеш, з усмешкаю вітаеш,
Людзей у хату запрашаеш:
„Заходзьце, людцы, што-ж такое?
Вайна на свеце—ліха злое...
Як церпяць людзі, божа мілы,
І дзе набраць тут столькі сілы?
Ісці без ежы, адпачынку
І дзень і ноч без перапынку...
Пракляты немец, што ён хоча?
О, шчэ' не так ён засакоча,
Што косцю ў горле яму стане
Усё яго заваяванне...
...Салдацікі, за стол сядайце,
Хвілінку, трохі пачакайце...”

І дзядзька ў сені выбягае,
Дае загады, памагае,
Гаворыць жонцы-гаспадыні,

Гаворыць дочкам, свайму сыну:
„Ты вось нясі буханку хлеба,
Нарэзаць ў міску сала трэба,
Кваску зрабіць з гурком, цыбуляй,
Каб хоць на лыжцы ўсе хлябнулі,
І з тога чорнага гляка
Наліць, паставіць малака.
Прыняць людзей, каб спаміналі,
Заўсёды нам добра жадалі...“

Ідзе у хату прамяністы,
Такі бадзёры, урачысты,
Як-бы вяселле ён спраўляе,
Людзей размовай ажыўляе.
Каля байцоў прысеў на лаве,
Дыміцца люлька, голас жвавы...
...„А скуль, салдацікі, вы самі?..
Прыдзецца вам ісці лясамі,
Яно і лепш. Я услужу,
Я вам дарогу пакажу.
Што зробіш? Цяжка... Знаю, брат,
І сам я рускі быў салдат!
Прайшоў вайну з праклятым немцам,
А ён ізноў, нягоднік, прэцца..
Ён дачакаецца свайго,—
Дастане перцу—ого-го!..
Вы толькі ешце, не шкадуйце,
У дарогу-ж вам,—сябе шануйце.
Мы як-нібудзь тут пражывем,
Як будзем жывы, нажывем.

Учора вось пасля вячэры
Зайшлі у хату афіцэры;
Яны у нас паначавалі,

Мы іх таксама частавалі,
Тымчасам, ёсць дзе спаць, што ёсці...
І дзядзька горды з гэтай чэсці.

Байцы сядзяць,—ім так прыемна,
Ім так зацішна і адменна,
Бы чуюць матчыны напевы,
Ці нівы роднае павевы..
Любоў вялікая—Айчына
Стаіць у сонцы прад вачыма,
І распірае грудзі бурай
Нянавісць-помста да нямчуры.

Байцы клянучца, абяцаюць,
Разбіць нямчуру прысягаюць,
Выходзяць,—дзякуюць ласкава,
Іх праважае дзядзька бравы,
Ім дух бадзёрасці ўлівае
У добры пуць благаслаўляе...

Бывай, мой дзядзька, добры, сівы,
Няхай табе паслужаць сілы
У нашых цягасных нягодах.
Твая душа—душа народа,
І я пайду з душою гэтай
Да перамогі—нашай мэты,
Я твой наказ з сабой бяру,
Мой родны дзядзька-беларус!

Масква. 1944 г.

З ДУМ КАБЗАРА

На даліне пры дарозе,
Там ляжалі два байцы,
Два адважных малайцы,
Два героі маладыя,
Брацця верныя такія.

І адзін пытаў другога:
„Як ляжаць тут будзем доўга?
У каго ў грудзях бальней,—
У цябе, ці у мяне?”

Больш мацнейшы у таго,
Рана большая ў каго.
Хто-ж нас будзе даглядаць,
Нашы раны завіваць?”

Лес магутны захістаўся,—
Арол сівы адазваўся:
—Я-ж вас буду даглядаць,
Вашы раны выпіваць,

Вашы раны выпіваць,
Вашы вочкі выбіраць,
Вашы вочкі выбіраць,
Вашы зубкі выбіваць...

Скалыхнуліся гушчары,
Бо арол узняўся ў хмары,
Крылі шумныя распластаў,
Грукатаў пад небам часта.

Ад яго усе узналі,
Як за бацькаўшчыну ўпалі
Два адважныя байцы,
Два героі-малайцы,
Два героі маладыя,
Брацця верныя такія.

Лагер партызан Сабурава.
Красавік 1943 г.

ПАРТЫЗАНСКАЯ МАРШАВАЯ

Мы—племя шумнае,
Адважна-бурнае,
Мы—партызанскія сцягі.

Їдзем мы лаваю
З народнай славаю
За край наш родны, дарагі.

Мы б'ём з прыцэла
Знішчальна, смела
Па бандах дзікае арды.

Нямчуры подлай
І нягоднай
Ад нас не скрыцца нікуды!

Кат топча нівы,
Наш дар шчаслівы,
У пажарах топіць наш народ,

У родным краію
Усё знішчае,
Што мы расцілі з году ў год.

За мукі родныя,
За стогны слёзныя,
За смерць дзяцей, жанок, бацькоў—

Мы помсцім страшна,
Мы помсцім страсна—
Смерць за смерць і кроў за кроў!

Па слову Сталіна
На бой усталі мы,—
Ні каплі катам не прасцім!

Народнай помстай,
Паўстаўшай, грознай,
За ўсё няшчадна адамсцім!

Лагер партызан Сабурава.
Красавік 1943 г.

* * *

Пад зорным небазводам
Спеў льецца без канца:
„Нішто не загародзіць
Дарогу малайца...“

Ўжо ноч задумай лёгкай
Лягла на паплавы,
Байцы пайшлі далёка
Ў маўчанні баявым.

Гітары песні-зыкі...
Нашто-ж прыгожа так?
Нашто у марах ціхix
Гарыць ва ўсіх душа?

За хараство Краіны
Пайшлі байцы на бой,
За радасці Айчыны,
Сагрэтыя душой.

А песня ў небазводзе
Дрыжыць услед байцам:
„Нішто не загародзіць
Дарогу малайца!“

Лагер партызан Сабурава.
Май 1943 г.

ПЕРШЫ МАЙ

Першы Май сабірае мільёны
Па крывавах дарогах-шляхах,
Запаліе агонь у грудзях
І гуртуе палкі, батальёны.

Першы Май б'е на бітву трывогі
З дзікім, чорным, ліхім груганом,
Што, скаваўшы народы ярмом,
Людаедствам запоўніў дарогі.

І размах баявых пераклікаў
Рэхам громкім, як хваля, гудзе,—

Мы куем перамогу штодзень
Нашай маці-Айчыне вялікай!

Знаем мы,—прашумяць аблакамі
Нашы дні—баявыя труды,
Будзе свята і ў нас, і тады
Першы Май прамянець будзе з намі.

Слухай сэрцам, як весткі ляцяць,
Аж з далёкай Масквы палымнеюць,
Там пры строгай цішы маўзалея
Клятвай вернасці сэрцы гараць.

Лагер партызан Сабурава.
Май 1943 г.

ПЕРАСТРЭЛКА НАД РАКОЙ

(Апавяданне партызана)

... Аўтамат страчыў агніста...
І вось гэтаю рукой,
Помню я... касіў фашыстаў
Ў перастрэлцы над ракой.

У вайне з фашыстам-гадам
Трэба спрыту многа мець.
Раскажу вам, як з атрадам
Я прышоў да родных месц.

Мне здавалася, забыты
Мною месц радзімых чар,
Што у сэрцы, кажучь, скрыты
І ляжыць, як вечны дар.

Ўсё баі і пераезды,
Небяспекі, турбатня,
Партызан вясёлых рэйды,—
Вось была сям'я-радня.

Едзем конна, едзем ціха.
Глуш дарожак і палян,—
Што гатоў забыць пра ліха
Вечна чуйны партызан.

Лес магутны—ў паднябессе;
Ён вітае нас, як друг,
Навявае ціхай песняй
Думу, братцы, не адну.

Тут рака табе прасторна...
Хваляй сіняй... проста—рай!..
Не сказаць вам, як прывольны,
Як прыгож наш родны край!

Нешта сэрца шавяльнула,
Нібы лісце вецярок,
Калі вёска мільганула
За ракою пад гарой.

Там-жа ў вёсцы мая хата.
Маці там мая адна.
Эх, падумаў, будзе рада
Сына роднага абняць.

За ракой імчалі рыссю,—
Пуць-дарожанька ў раскат.
Раптам... скуль тут ні вазьміся,
Залп раздаўся з-за ляска.

Ці вядзьмарскія тут змовы?
Скуль нагнала тут чартоў?
Гэй, разведка, у дазоры!
Кожны к бою будзь гатоў!

Хлопцы з коней. Залп за залпам.
Завязаўся жаркі бой,
Клаў на землю акупантаў
Нашых куль смяртэльных рой.

Фрыцы беглі ашалела,
Густа падалі ў пясок,
У вёску бандаю ляцелі,
Падпалілі наш лясок.

Вылі, білі з аўтаматаў.
Мы за імі уздагон;
Палажылі многа катаў,
Пару ўзялі у палон.

Задыміла наша вёска...
Шум і крыкі, плач і стогн
Плылі з дымам да дарожках
У лясны, глухі прастор.

Колькі гора было потым...
Не раскажаш да відна, —
У трупе бледным каля плоту...
Маці я сваю пазнаў...

Вось і усё. Расказ мой скончан.
Дайце мне перакурыць...
Рэшту скажам цёмнай ночы,
Як касцёр наш дагарыць.

І калі ўначы далёка
Рвуць пажары увакол,
Сніцца родная мне вёска,
Перастрэлка над ракой...

Лагер партызан.
Май 1943 г.

НА ВАРЦЕ

Я з вінтоўкай на варце стаю
З вострай пільнасцю сэрца і воч,
А са мной толькі цёмная ноч
У маім партызанскім краю.

Прада мною балотаў імшар,
Дзе пабліскае ў цемры вада,
А як глянеш навокал у даль,
І баліць і нямае душа...

Рассявае і смерць і пажар
Недзе вораг драпежнай рукой.
Жахам дыхае край увакол,
Небасхілы дрыжаць і дрыжаць...

Час-ад-часу ў далёкай глушы
Пырне немец ракетай у высь,
Аглядае лугі, паплавы,—
Нас баіцца ў варожай цішы.

Пад палётам агністым клубка
Заіскрыцца жывая вада,—
Гэта Прыпяць шырокая там
У зялёных кустах лазняка.

І, здаецца, угледжу на міг,
Як глыбокі асветлены вір
Круціць хвалі варожай крыві,
Беларусь мая у агні.

Небасхілы дрыжаць і дрыжаць...
Я з вінтоўкай на варце стаю.
За Краіну у крыўдзе сваю
Думка вострыцца бліскам нажа.

Партызанскі атрад.
1943 г.

МАЦІ

Ноч снежная ў акно загадкаю глядзела,
Па хаце палыхаў у ценях бляск лучыны,
А ты, тужлівая, сядзела за кудзеляй,
Нахмурыўшы над бровамі маршчыны.

І дзіўным для мяне было тваё маўчанне—
То восень так маўчыць, як сыплюцца лісты;
Хвіліну кожную хацелася прызнання:
Чаму-ж твой погляд у суровасці застыў?

Я быў у зношаным, палатаным шынелю,
А ногі мокрая сагрэла цеплыня,
І абапершыся з вінтоўкай на калені
Я ціха думкаю у даль жыцця лунаў..:

Гадзіны ўсё плылі, і падыхаў цяплом
Лучыны камінок бяздомны, адзінокі...
Вось поўнач за акном шарахнула крылом,
А маці не рассталася з задумаю глыбокай.

— Скажы, скажы мне, маці, дзе-ж твая сям'я?
Чаму так пуста, холадна у хаце?
Ты не здзіўляйся, не, што так пытаю я,
Я—свой табе, скажы, не бойся мне сказаці.

— Маркую, што ты свой, хоць многа цяпер зброду
Валочыцца у нас, палюе на людзей,
І гіне шмат нявіннага народу—
Жанок, мужчын, старых, дзяцей.

Глыбокі ўздых растаў лавольна на кутках,
Маршчыны зноў над бровамі зышліся,
Па нітцы павяла прывычная рука,
І губы ў вострым болю зацяліся.

— Я мела трох сыноў, саколе мой,
Малодшы спіць ужо ў сырой зямельцы,
Яго, як партызана, жніўнаю парой
Забралі і забілі немцы.

А двух другіх у Арміі даўно.
Калі прышоў ад Сталіна наказ,
Дык зашумела нашае сяло,
Сказала я:

„Ну што-ж, сынкі, бывайце, ў добры час!“

Мінула восень, вось цяпер зіма,
Душу туга і думка адалела,—
Ні вестачкі, ні аднаго пісьма
Я з таго часу ад сыноў не мела.

Скажу яшчэ... Хоць страшна мне самой...—
І словы ў голасе старое задрыжалі.—
Нядаўна гэтаю марознаю зімой
Нявестку з ўнучкам ворагі забралі.

Якою смерцю згінулі абое, —
Не ведаю... Не бачыла іх ран...
Забралі-ж іх, сынок, за тое—
Насілі яны есці ў лагер партызан.

Нявестка... божа мой!.. якветка, маладзіца,
і ўнучак рос. Не верне іх вясна.
І дзе цяпер мне, беднай, прытуліцца?
Як пень стары, сяджу, тужу адна.

І вось табе мой сказ.—Гаручая лучына
Свой разлівала бляск па сценах, па кутках,
Іграла ценямі па струджаных маршчынах,
А нітку ўсё вяла прывычная рука.

Па ночы цёмнай, ў інеі пушыстым
Далёка затрашчаў за вокнамі мароз,—
То сівы бор ў цішы марознай і празрыстай
Пра быт дрымучы голас нам прынёс...

— Ідзі, сынок, бо стараста дазнае...
Учора з немцамі паліцыя была...
Чаму іх бог чумою не скарае?
Чаму не прыбярэ іх нашая зямля?

Ўлажыла мне ў кішэнь кавалак хлеба,
Сказала пару слоў яшчэ пра здзек, пра глум,
Надходзіла світанне, ўжо віднела неба,
І я пайшоў у белую імглу.

А потым было ўсяк. Дзе Гомель, Магілёў
І дзе шырокая, хвалюючая Прыпяць,
Я не забыўся ціхіх і суровых слоў,—
Яны мяне й цяпер трывожаць і калышуць.

З баямі мы ішлі, грамілі гарнізоны,
Мы прарываліся праз пушчы і палі,
Масты ўзрывалі мы, спускалі эшалоны
І раз у вёску нейкую прышлі.

На скрыжаванні двух дарог мы бачым шыбяніцы,
І труп вісіць, схіліўшы галаву.
Ці можа што падобнае прысніцца?
Я анямеў... і ў бездань цёмную плыву...

Здымаем труп з пашанай... Зрэбнінай адзеты...
І, глянуўшы на твар, авеяны журбой,
Я крыкнуў мсціўцам: „Знаеце, хто гэта?
За маці партызанскую — на бой!“

Масква.
Лістапад 1943.

ПРЫПЯЦЬ

Прыпяць шырокая і таямнічная,
Маці балот і лясоў,
Рэхам шуміць твая хваля крынічная,
Як байка з нязнаных вякоў.

Імчыш свае воды у далі загадкаю
І рвеш непрыступны прастор,
Праз дзівы такія пльвеш ты нязнайкаю,
Якіх мо' не бачыў ніхто.

У месцах адных ты аброслая сёламі
І туліш к сабе гарады,
А потым туды прарываешся лозамі,
Дзе вечна шумяць чараты,

Дзе неба павісла над нетрай бязмежнаю,
Прырода глухмяна маўчыць,
Дзе птушка загублена кружыць над нетраю,
Нішто не пяе, не крычыць.

І там ты ляніва, шырока-ўладарная,
Здаецца, не хочаш плысці,
У неба глядзішся адна, светла-хмарная,
Дзяцінствам зямлі шалясціш...

Праз сівыя боры, паляны дубовыя
Ў нязнання цягнеш канцы,
Праз сенажаці квяціста-шаўковыя,
Дзе косамі звоняць касцы.

З хвалямі шумнымі мова народная
Льецца ў лясістую шыр,
Песня задумная, звонкая, гордая —
Дума народнай душы.

*

Ворагі хцівыя! Слава надзьмутая!
Дарэмны сюды ваш прыход.
Тут помста гняздзіцца карэннямі лютая,
Тут — беларускі народ!

Прыпяць чаўны свае гнала далёкія
Ў дрымучых вяках напралёт
Туды, дзе імчыць свае воды шырокія
Сівы, магутны Дняпро.

Там на прасторах прывольнай Украіны,
Ў бітвах за волі зару

Свае багатырскія грудзі расправіла
У змаганнях Вялікая Русь.

Не, вы забыліся, орды тэўтонскія,
Што і цяпер тая шыр
Рэкамі нашымі мкнеца бясконцымі—
Сілай народнай душы.

... Ты бачыла, Прыпяць, і чула, шырокая,
Народу крываваы палон,
Як плачы, праклёны і стогны прарочылі
Лютаму ворагу скон.

Лес спахмурнеў, у цябе заглядзеўшыся,
Як падалі дзеці ў крыві,
У помсце святой над вінтоўкай схіліўшыся,
І я твае слёзы лавіў.

Шумна збіралася сіла народная,
Тваёй шырынёю расла,
А ты, панахмурана помстаю, гордая,
Грозныя хвалі нясла.

Слухай ты, нечыць прусацка-паганская,
Ўжо смерць пачала вас касіць.
Слухайце, Прыпяць—рака партызанская!
Яна вас затопіць усіх!

У бітвах кіпучых шуміць легендарная
Слава герояў-сыноў,
Як Прыпяць шырокая, неадгаданая,—
Маці балот і лясоў.

Масква.
Снежань 1943 г.

7. За сваю Айчыну.

СЛУХАЙЦЕ, ПУШЧЫ, ПАЛЯНЫ...

Цёмная ноч агарнула
Пушчы, дарогі, палі,
Але нідзе не заснула
Нічога на роднай зямлі.

Там па лясах непраходных
З позняй да ранняй зары
Польмя мсціўцаў народных
Вялікаю помстай гарыць.

Слухайце, пушчы, паляны,—
Тупаты ног паплылі;
Гэта ідуць партызаны,
Сыны беларускай зямлі.

Туліцца вораг агідны,
Туліцца немец, як звер,
Ноч для яго—гэта гібель,
Яна для яго—гэта смерць.

Кроўю заплыўшыя хмары
Стынуць над краем руін,—
Гэта палаюць пажары
У бунце народнай крыві.

За папялішчы, за раны—
Слухайце ўзрывы ўдалі.
Помсціць пайшлі партызаны,
Сыны беларускай зямлі.

Мацеры нашы і дзеці...
Нам не забыцца пра іх.

Знішчым заразу на свеце,
Прыкончым фашыстаў усіх.

Ў помсце святой і магутнай,
Выкаваць волі зару
Ўзняўся народ беларускі
За светлы свой край — Беларусь.

Пушчай, дарогай, палянай
Рэха удараў шуміць;
Гэта грымяць партызаны —
Сыны беларускай зямлі.

Масква.

Снежань 1943 г.

ПАМЯЦІ ЯНКІ КУПАЛЫ

Твой дух лунаці будзе славаю вавек
Над вольнымі палямі Беларусі,
Імя тваё там кожны назаве
І ў сэрцы закрае найчулейшыя гуслі.

Праз гоман пушч і сінія туманы,
Праз родны шлях ты з ліраю, ў бядзе,
Праз ціхія, забытыя курганы
Ішоў, прарочы і шчасны светлы дзень.

Ты дачакаў. Твой сон шчаслівы збыўся —
Наш край парваў няволі кайданы,
Сярод народаў вольных ты разліўся,
Сваёю песняй сэрцы паланіў.

Зноў груганіе зляцела на Краіну,
Ў пажарах топіць люд, і не сабраць тых слёз,—
Ты варты роднае ў сваім шляху не кінуў
І да апошніх дзён свой дар народу нёс.

Ў цяжкіх баях з нямецкім акупантам
Паўстаў народны, непрыступны шквал;
Табе ў змаганні з ворагам заклітым
Была апорай родная Масква.

Ты чуеш гром з палаючай краіны,—
То б'ецца Беларусь, ідзе да перамог...
І я прышоў адтуль, з далёкае пуціны,
Твой меншы сын—аддаць табе апошні доўг.

Масква.
Ліпень 1943 г.

ПАВЕЙ, ВЕЦЕР...

Павей, вецер, павей, вецер,
Ды з роднага краю,
Я з другіх краёў на свеце
Лепшага не знаю.

Там шумяць бары, дубровы,
Нівы залатыя,
А над хатай клён шаўковы
Шуміць сіратліва.

Там расце у смутку-болею
Адна сіраціна,—

Я не знаю, што з табою,
Любая дзячына?

Можа душу здратавалі
Немцы-людаеды?
Ці ў палон цябе загналі,
Што няма і следу?

Ці зыйдуцца нашы сзежкі
На прасторы вольным,
Ці запахнуць зноў пралескі
У бары зялёным?

Да цябе лячу ў трывозе
У баях заўзятых,
У змаганні, у паходзе
Рыцарам крылатым.

Я гукну табе па лесе
Вольнай Беларусі,
Ці пачую тваю песню:
„Ой, ляцелі гусі“?

Масква.
Студзень 1944.

ТКАЧЫХА

Ты тчэш неаглядныя мары
У жаданнях сваіх залатых,
Хоць люта палаюць пажары
Яшчэ на прасторах тваіх.

Ўсё тая-ж панадная постаць —
У песнях аб ёй расказаць! —
Усмешкі стрыманае роскаш
І шчырая ў горы сляза.

Адважная ў працы ухватка,
І ціхасць задумнай красы,
І томная тая аглядка,
І трэпет шаўковай касы.

Ізноў твае веі упалі
На твой, сонцам ткааны, узор,
Ізноў, як у вершах Купалы,
Ідзеш за сяўбою ў прастор.

Змагаеш наследкі няволі...
Размахам сваім маладым
Абнімеш шырокае поле
І ў песні сальнешся ты з ім.

Я знаю, ты вытчаш на дзіва...
Заступам лёгкай хады
Я з вершам імкнуся шчаслівы,
Кажу: Беларусь, гэта ты!

Свой зрок задуменны і ціхі
Вясною схілі нада мной, —
Я поясам слуцкай ткачыхі
Хацеў-бы бліснуць над зямлёй!

Гомель.
Красавік 1944 г.

ДЗЕНЬ ВЫЗВАЛЕННЯ

Ў сонцы дзень вызвалення ірдзіца,
Нашай славай шуміць баявой, —
Партызаны прышлі у сталіцу
Беларусі свабоднай, жывой.

Праз тры жудасных годы ў палоне
Ад арпела краіна мая,
І крывёю народа ў прыгоне
Акрапілася люта зямля.

А цяпер, акрылёная песняй
Тых бліскучых сваіх перамог,
Ужо шуміць Беларусь, як прадвесне,
Па ўсіх ростанях бойных дарог.

Немцы густа ляжаць на разлогах,
Так ганебна упаушы ў баю,
А другія бягуць па дарогах,
Як зварына, ў бярлогу сваю.

Мне шляхі і бярозы краіны
Зноў расказваюць грозную быль,
І пакрыўджаны Мінск у руінах
Кажуць мне ні аб чым не забыць.

Наш народ — пераможны і горды,
Наш народ — як граніта скала,
Можа быць толькі мужным, свабодным
І ўсіх ворагаў нішчыць датла!

Ў сонцы дзень вызвалення ірдзішца,
Нашай славай грывіць баявой, —
Партызаны ідуць па сталіцы
Беларусі свабоднай, жывой!

Мінск.
Ліпень 1944г.

МАРШ РАКАСОЎСКАГА

Войскі ішлі у паход,
Як бурунаў хвалі,
Аж стагнала зямля,
Аж дрыжалі далі.

Сцяг чырвоны зарой
Узвіваўся ў хмары,
І гудзеў небасхіл
Ў дымах і пажарах.

Гром гармат, бой салдат,
Танкі, аўтаматы...
І віталі паход
Гарады і хаты.

Вар'яцелі у „катлах“
Немцы-ліхадзеі...
Расцвілі, Беларусь,
Ўсе твае надзеі!

І на захад байцы
Прашумелі віхрам,
А народ ім услед:
„Шчасця вам у бітвах!“

Зашумелі лясы,
Ажылі паляны, —
І насустрач байцам
Вышлі партызаны.

І пайшлі, і пайшлі,
Як бурунаў хвалі;
Ўсіх на бой павялі
Нашы генералы.

Загудзелі ў раскат
Гарады і вёскі:
„Вось пайшоў дык пайшоў
Маршал Ракасоўскі!“

Крок у крок за ўрагом,
Акрыляў прасторы,
І грывелі ў адказ
Яму долы-горы.

Так, пакрыты ў баях
Непамеркнай славай,
Сцяг бліскуча узняў
Ён аж над Варшавай!

Мінск.
Студзень 1945 г.

ВІЦЕБСК

Заціхлі ўжо шляхі вайны
Над быстраю Дзвіной,
Айчыны верныя сыны
Пайшлі далей у бой.

А ты, наш Віцебск, як курган,
Глядзіш услед вайне,
Дзе немцаў слаўны Баграмян
У логава жане.

У сонме скучаных руін
Я чую голас твой. —
Мне сняцца сны тваіх былін
І славы баявой.

У хвалях мужае Дзвіны
Напіўшыся, тэўтон
Звярынай ярасцю завуў,
Знайшоў крывавай скон.

Ты, Віцебск, твар свой захаваў
З пажараў, папялішч,
Стаіш, як волат, пры шляхах
У дыме баявішч.

Народ нясе ў сваёй душы
Твой вобраз, як крыштал,
І што панікнула ў цішы,
Адродзіць молат-сталь.

І папывуць ізноў чаўны
Бадзёраю Дзвіной,

І знікнуць пошасці вайны
Народнаю вясной.

І слава ў далях прагудзе
На наш увесь Саюз,
І ў госці к Віцебску прыйдзе
У песнях Беларусь.

г. Віцебск,
Люты 1945 г.

ЗАКОНЧАНА ДАРОГА

(Экспромт)

Вялікая закончана дарога
У гROME бітваў, гора і ахвяр,
І прамяністая над светам перамога
Ўсёй людскасці нясе шчаслівы дар.

Сканаў фашызм кривавы і пачварны...
Чырвонай Арміі нястрыманы паход
Ў вяках запомняць ўсе народы, арміі—
І славаю уквечаць наш народ.

І ў гэтай святасці вялікай, пераможнай,
Калі шуміць савецкая зямля,
Я чую сэрца Беларусі роднай,
Дзе свеціць Сталіна Вялікага імя.

Мінск, 9 мая 1945 г.

ІДЗЕМ

Не прайшлі надарма песні і праклёны
На з'аранай ў бітвах песеннай зямлі,—
Вораг люты, хцівы, крывасмок шалёны
Ў жо ляжыць, навек распластаны ў крыві.

Нам не раз прышлося сустракаць прадвесне
Пасля бур, і сцюжы, і другіх нягод,
Калі пышным цветам расцвітала песня
І да славы—працы паўставаў народ.

Мы ідем шляхамі, лечым нашы раны,
Наш глыбокі смутак аддаючы тым,
Хто, Айчыне роднай верны сын адданы,
Не прыдзе дадому—к нівам залатым.

Залатое зерне сыплем поўнай жменяй...
Бор шуміць таксама, і сінее даль,
І ніякі вораг нашых дум не зменіць,
Бо мы знаем, знаем, як куюцца сталь.

Бо над борами, полем песні не прапалі,
Не здучыў іх чорны вораг з году ў год,
Бо да працы вольнай з песнямі Купалы
Паўстае магутны наш герой-народ!

Мінск.
Май 1945 г.

ПЕСНІ

*
* *
*

Красуй, мая Краіна,
У шчасці перамог,
Хай кожная часіна
Праходзіць без трывог.

Хай вольны вецер вее
З сінеючых палёў
Вялікаю надзеяй
Над попелам баёў.

Цану крыві і моцы
Не змераць, не абняць,
І кожны з нас ахвочы
Жыццё за край аддаць.

Па ворагу агідным
Прайшоў народны шквал,—
Совецкая краіна,
Вялікая Масква.

Шчаслівымі вачыма
Паглянь, як на зару:
Жыве мая Радзіма
У сонцы—Беларусь.

* * *

Я чакала сонца на зары,
Слухала зязюльку у бары,

З маладой бярозкай заадно
Насустрэчу вышла я даўно.

Мо' з туманаў сонечнай вясны
Прыдзе ненаглядны мой з вайны.

Росы з лісцяў падалі на дол,
Слёзы закрывалі мне прастор.

Рвала кветкі росныя ў траве
І віла вяночак я сабе.

Слухала, чакала, як вясну.
Галава хілілася да сну.

Сніцца—нехта шэпча: „Ты прыдзі!..“
Нехта ў вочы глянуў, прабудзіў.

Страпянулася бярозка і прытым
Я кажу: „Мой любы, гэта-ж ты...“

ПЕСНЯ АБ ВОЛАЦЕ

Як шумела каласамі
Жыта на раўніне,
Наляцелі груганамі
Немцы на Краіну.

Як прыціхнуў бор высокі,
Пад варожай хмарай,
Запалалі нашы вёскі
У агні пажараў.

Забівалі каты дзетак,
Гналі люд ў нядолю,
Быў патоптан наш палетак
Дзікаю ардою.

Вышаў волат наш магутны
З пушчы на паляны,—
У бой вялікі з катам лютым
Вышлі партызаны.

Доўга біліся крывава
На зямлі забранай,
Лёг, распластаны ў няславе,
Вораг здратаваны.

Зарунела ў вольным полі
Маладое жыта,
Немцу тут не быць ніколі,—
Кат ляжыць забіты,

Мінск.
Чэрвень 1945 г

АД АЎТАРА

Нарадзіўся я 27 лістапада 1903 года ў Гродзенскай губерні, Слоніўскім павеце (па адміністрацыйным падзеле ў царскія часы; цяпер Брэсцкая обласць, Косаўскі раён), у невяліччай вёсцы Сакоўцы, у беднай сялянскай сям'і. Бацька мой усё жыццё сваё працаваў на пабудовах чыгуначных дарог у розных месцах вялікай Расіі, пачынаючы ад Мінска і канчаючы вялікай сібірскай чыгункай. Прыязджаў дадому толькі на зіму. Так што маё найбліжэйшае акружэнне былі: маці, дзед, бабка і ўся вялікая рэшта сям'і, а далей—свая вёска з яе ўзгоркаватымі камяністымі палеткамі, балоцістымі далінамі, сенажацямі і пералескамі. Дзедзюўская невялічкая хата (чатыры метры ў квадраце), пабудаваная яшчэ ў часы паншчыны, маленькія вокны, дзе-ні-дзе заткнутыя анучамі, а зімою ў пушыстым марозе, цьмянае святло лучыны ў зімнія доўгія вечары (лямпу запальвалі толькі ў святы). Я помню—стаю пры лучыне з кніжкаю ў руках у той час, як маці праде кудзелю, а дзед пляце лапці. Словам, уся такая класічная беларуская беднасць была тымі абставінамі, пры якіх праходзіла маё дзяцінства. Не трэба казаць аб тых неад'емных аtryбутах гэтай беднасці, як недахоп хлеба, адзежы і г. д. Сямі год я пайшоў у школу, умеючы ўжо чытаць і нават ведаючы напамяць верш Некрасава: «Малютка-мужичок».

У пачатку 1914 года я скончыў «2-х класное Міністэрства народнага просвешчання училище» (5 аддзяленняў), а ўвосень гэтага-ж года мы ўсёй сям'ёй выехалі ў бежанства ў Расію, бо на нашу мясцовасць надыходзілі з вайной немцы.

Выехаўшы з роднага краю ў глыб Расіі, мы папалі ў Самарскую губерню (цяпер Куйбышэўская обласць), у сяло Максімаўку, Бузулукскага павета. Бацькі, праўда, з намi

не было; ён быў на турэцкім фронце. Руска я сяляне прынялі нас па брацку—вельмі ветліва і шчыра. Была снежная зіма ў шырокіх Самарскіх стэпах, калі мы прыбылі туды і я паступіў у такое-ж самае «училище» ў апошні 5-ы клас проста дзеля таго, што не было вышэйшай школы. Сярод настаўнікаў я найбольшай апекай карыстаўся ў настаўніцы рускай мовы і літаратуры Еўдакіі Антонаўны Пакроўскай, якая была выдатным выхаванцам. Яна-ж і правярала мае першыя вершы на рускай мове. Наогул, маё найбліжэйшае акружэнне за ўвесь час пражывання ў Самарскай губерні гэта былі: настаўнікі, урачы, аграномы, вучнёўская моладзь—словам, уся тая прыгожая руская інтэлігенцыя, якая любіла народ і гэтую любоў перадавала сваім вучням. Прафесія для іх была не толькі кар’ерай, але яшчэ нечым большым—была працай, самаахвярнасцю для народа. Аб гэтых людзях у мяне засталіся самыя светлыя, дарагія ўспаміны. Я рана пачаў цікавіцца грамадскімі навукамі. І к дню лютаўскай рэвалюцыі я па-свойму быў гатовы да ўспрыняцця яе, на мой светапогляд рашучы ўплыў зрабілі творы Некрасава, Нікіціна, Леаніда Андрэева, Караленка, Максіма Горкага, Льва Талстога і інш. У 1917 годзе паступаю ў гімназію (г. Бузулук), пасля канчаю бібліятэчныя курсы, у 1919 годзе паступаю на рабфак, а ў 1920 годзе ў Самарскі ўніверсітэт на сацыяльна-гістарычны факультэт. Працую па прапагандзе, па ліквідацыі непісьменнасці, праца ў бібліятэцы і ў розных культурна-асветных гуртках.

1921 год—вялікая сухмень на Паваложжы. Ударыў голад. Людзі беглі хто куды, ратуючы сваё жыццё. Мы вярнуліся на радзіму, у Заходнюю Беларусь. Ніхто з бежанцаў не ўяўляў сабе, што вярнуўшыся на радзіму, яны сустрэнуцца з нейкай другой дзяржаўнасцю, якая так мучыла ў няволі адрэзаны ад сваёй маці-зямлі беларускі народ Заходняй Беларусі. Зразумела, ва ўмовах Заходняй Беларусі, пад уладай панскай Польшчы разбіліся ўсе мары аб навуцы, аб шырокіх жыццёвых перспектывах. Кажучы вобразна, зварот на радзіму быў ашаламляючым ударам абуха па галаве. Словам, вясною 1922 года, замест універсітэта, я з клункам за плячым пайшоў на леснілыны завод у заробаткі, дзе прыходзілася жыць у брудным, душным бараку, у клапах, у розным паніжэнні, быць ахвяраю самадурных капрызаў розных паноў і панкоў.

З 1923 па восень 1924 года служыў лесніком каля Слоніма ў купца-лесапрамыслоўца. Ніякай пашаны я да гэтага купца не меў, бо гэта быў буржуй, і я задавальняў сябе тым, што раздаваў акалічным сялянам лес задарма. У сялян не было недахопаў у дровах, а ў каторых не было хаты, то пабудавалі сабе і хаты.

Жыў я ў лесе адзін, чытаў кніжкі і марыў, як уцячы ў Совецкі Саюз. Тут у першыню пазнаёміўся з беларускім друкам. Беларуская мова ў друку мяне вельмі здзівіла і ўсхвалявала. Такім чынам пачалося маё «нацыянальнае самаўсведамленне». Першы верш на беларускай мове гучэў так:

Чаму цябе, мой родны край,
Бяда занасціла,
Найгоршай за усіх людзей
Нядоляй надзяліла?

Панскія парадкі ў былой Польшчы былі для беларусаў нейкім своеасаблівым паваротам да паншчыны ва ўмовах капіталізма. Бесцырмонна загуляла нагайка, пачаўся той традыцыйны панскі крык на сялян, як на скаціну; далей — душыла малазямелле, падаткі, дарагоўля лесу, суды, кары, высмейванне беларускай мовы, як мовы «хамскай», расстрэлы першых паўстанцаў-партызан і г. д. і г. д. Перспектывы для моладзі былі цёмныя, згубныя.

Летам 1924 года я пусціўся ўцякаць у Совецкі Саюз. На граніцы мяне злавілі і этапным парадкам прывезлі дахаты, у Косаў, дзе адседзеў месяц пад арыштам. Пасля гэтага забралі на ваенную службу, дзе і праслужыў да вясны 1926 года. Па звароце са службы ўключыўся ў рэвалюцыйную падпольную работу. За ўдзел у камуністычнай дэманстрацыі ў м. Косава 3-га лютага 1927 года быў арыштаваны і пасаджаны ў турму, дзе прабыў пад следствам шэсць месяцаў. Па выхадзе з турмы зноў працягнуў падполлі. У 1929 годзе зноў арышт, суд і пяць год турмы, якія адбыў у Гродне. Па выхадзе з турмы ўвосень 1933 г. зноў працягнуў падполлі і па шасці месяцах працы быў арыштаваны ў Пінску. Суд — і зноў шэсць год турмы, якія адбыў у Пінску, Вільні, Гродне.

У турме, калі яшчэ былі лепшыя ўмовы, прачытаў многа літаратуры і азнаёміўся з марксізмам-ленінізмам, які стаў для мяне не толькі тэарэтычным упарадкаваннем майго светаногляду, але і вялікай кіруючай сілай.

Дарогамі вайны (1941—1945)

Рыцар айчыны	81	Слухайце, пушчы,	
Палкоўнік	82	паляны	104
***	84	Памяці Янкі Купалы	105
Сінія туманы	86	Павей, вецер	106
Дзядзька-беларус	87	Ткачыха	107
З дум кабзара	90	Дзень вызвалення	109
Партызанская маршавая	91	Марш Ракасоўскага	110
***	92	Віцебск	112
Першы май	93	Закончана дарога	113
Перастрэлка над ракой	94	Ідзем	114
На варце	97	Песні	115
Маці	98	* * *	—
Прыпяць	101	Песня аб волаце	116
		Ад аўтара	117—120

Рэдактар *П. Глебка*
Тэхрэдактар *Я. Карніновіч*
Карэктар *Ц. Галубцова*

АТ 01495. Падпісана да друку 24/IV—46 г. Тыраж 8.000 экз.
Папера 70×108₃₂. Вуч.-аўт. арк. 5. Друк. арк. 3¹/₈. Заказ 3362

Друкарня ім. Сталіна. Мінск, Пушкіна, 55.

+

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

Цана 6 руб.

Бел. фонд
Кутанаг.

Бел. фонд
1994 г.

80000002727482

1964 г.

НА БЕЛОРУССКОМ ЯЗЫКЕ

Филип Пестрак

ЗА СВОЮ ОТЧИЗНУ

Государственное Издательство БССР

Минск 1946

2